

Het trieste verhaal van een Joods meisje uit Gouda

Hoe twee Joodse familieleden in de dood worden verenigd

-door Paul Beek-

Jesaja 25:8:

מַעַל יִסִּיר עֲמֹ וְחִרְפַּת כָּל־פְּגָמִים מֵעַל דְּמָעָה יְהוָה אֲדַגֵּי וּמָחָה לְנֹצַח הַמָּוֹת בְּלַע
פ דָּבָר: יְהוָה כִּי כָל־הָאָרֶץ

Hij zal de dood voor altijd verslinden,
de HEERE zal de tranen van alle gezichten afwissen
en de smaad van Zijn volk wegnemen van heel de aarde,
want de HEERE heeft gesproken.

Wat verbindt Edith met Leon?

Dinsdag 11 April 2017: als nabestaande van vele in de kampen vermoorde leden van de familie Beek sta ik op die onmetelijke vlakte die Auschwitz-Birkenau heet. Uitkijkend over de overgebleven barakken en de verwoeste gaskamers lopen de rillingen over mijn rug, beseffend dat op diezelfde plek jouw familie heeft gelopen. Als ik dan de welbekende poort uitloop besef ik mij: “Ik ben een lid van de familie Beek die het kamp Auschwitz-Birkenau ben ingelopen maar ook weer door diezelfde markante poort eruit ben gelopen.” Een keuze die die familieleden niet hadden, ook kleine Edith Beek niet, net 9 jaar oud, moederziel alleen. Zij heeft het kamp niet eens betreden, is met de trein gekomen en recht vanuit de wagon over de beruchte Rampe (laadperron) de gaskamer ingedreven. Onwetend over het lot van pappa Arnold, mamma Clara en broertje Johan. Misschien op haar weg wel muzikaal begeleid door een van de in totaal zes Auschwitz orkesten, waarvan er een al in 1940 bij ontstaan van het kamp bij de Poolse stad Oświęcim^a (Auschwitz was de Duitse naam) is opgericht. “Dat was ook een van de taken van het kamporkest, paniek bij de zojuist aangekomenen te voorkomen en vooral niet de indruk te wekken dat het met hun bestaan binnen enkele ogenblikken in de gaskamers gedaan zou zijn. Zij werden uit de veewagens geschreeuwd, geduwd, geschopt en geslagen en in gelid opgesteld, 'begeleid' door het kamporkest dat - afhankelijk van de herkomst van het transport - Poolse, Hongaarse of Tsjechische volksmuziek speelde. Er was geen tijd om na te denken, de een ging richting kamp, de ander rechtstreeks naar de gaskamer. “Als je een beeld wilt hebben wat een orkest in een hel als Auschwitz deed geeft de film “Playing for time”, gebaseerd op de belevenissen van Fania Felon (de Franse Jodin Fanny Goldstein uit Parijs) een goed beeld

ervan weer. Ook in kamp Westerbork had sinds 1940 een kamplekest en een violist Benny Behr, die viool speelde voor de kinderen, ook trompettist Lex van Weren speelde in dat orkest mee. Beiden overleefden de oorlog.

March of living

Om mijn vermoorde familieleden te eren doe ik mee met de groep Christenen voor Israël aan de "March of the Living" op maandag 24 April 2017, een herinneringsmars van kamp I (die met de beruchte poort met tekst Arbeit macht Frei) naar kamp II, Birkenau. Tot en met vandaag 8 Augustus 2018 namen 260.000 mensen hieraan deel uit 52 landen. Er zijn 30 marsen geweest.

Vrijdag 19 november 1943

Een grote herdershond blaft hard in de ochtend, een in zwart uniform geklede militair staat naast hem, wapen in de aanslag, langs het hele perron staan ook zijn collega's die de trein bekijken die het kamp binnenkomt onder veel gesis van stoom. Het is rond vijf uur in de ochtend, de treinen kwamen meestal vroeg in de ochtend aan.

In de veewagons zitten 995 Joden zo is doorgegeven, ze komen uit Nederland, uit het doorgangskamp Westerbork. De route zou als volgt lopen: Nieuweschans-Bremen-Hamburg (of Hannover)-Berlijn-Liegnitz-Breslau-Oppeln-Kosel-Kattowitz-Auschwitz (document Drs. CJF. Stuldreher 1980, NIOD inventaris 250i Kamp Westerbork sub 3.3 Kampadministratie) De site van Yad Vashem (Holocaust memorial Center Israël) geeft aan dat de trein uit Beilen kwam (Drenthe), daarna station Hooghalen/Westerbork, Assen, Haren, Onnen, Waterhuizen, Groningen), Nieuweschans, Bremen (Duitsland), Hamburg, Berlijn, Wroclaw/ Breslau, Polen), Oppole/Oppeln, Katowice en eindstation Auschwitz II Birkenau. Vanaf station Nieuweschans werd de dienst overgenomen van de NS door de Deutsche Reichsbahn. Voorheen kwam de startende trein niet in kamp Westerbork maar moest men met volle bagage lopen, de volle 7 kilometer van station Hooghalen naar het kamp. Dit gold ook voor de uitgaande transporten tot in Oktober 1942 de trein tot in het kamp kwam. Die deportatietreinen werden begeleid door de Ordnungspolizei, vanwege de groene uniformen ook wel Grüne Polizei genoemd.

Een van de 166 kinderen in die trein is een klein meisje met blonde krullen, *Edith Roseij Beek*, 9 jaar jong uit Gouda. Zonder ouders en broertje, die zijn in haar land achtergebleven, ze weet niet eens waar. Na een vermoeiende reis van 3 dagen, vrijwel zonder eten en drinken en met in elke hoek een ton voor de menselijke behoefte te doen, worden ze de trein uitgejaagd, opgewacht door de SS en het Kanada commando, gevangenen die in een soort loods werkten waar alle bagage werd verzameld en gesorteerd. Een aantal van hen komt door de selectie op de Rampe, die selectie werd gedaan door doktoren onder wie de beruchte

Mengele. Zij bepaalden of je naar links ging (gaskamer, vrouwen met kinderen en ouderen) of naar rechts voor werken als je er nog fit genoeg uitzag. Hun leven werd nog even gerekt. Edith echter en 530 anderen, vrouwen, kinderen en ouderen worden een ruimte ingebracht die eruitziet als een kleedkamer, onder begeleiding van de SS. Na het uitkleden zouden ze worden gedesinfecteerd en gaan douchen is hen verteld, in die kille koude douche ruimte is Edith nog meer alleen. De douche koppen zijn net echt maar geven geen water. Dan maakt het gas Zyklon B (van origine een pesticide), vanaf het dak naar binnen uitgestrooid, een einde aan haar prille leven, ver weg van de familie en haar schoolvriendinnetje.... Ook die dag: 394 vrouwelijke gevangenen uit hun blok in Birkenau worden vergast na selectie. Diezelfde avond weten twee Polen succesvol uit het kamp te ontsnappen: tragedie en succes liggen hier dicht bij elkaar.

'De Achttien Dooden'- 1941

Jan Campert (1902 – 1943)

'k zie, hoe 't eerste morgenlicht
door 't hoge venster draalt-
mijn God, maak mij het sterven licht-
en zoo ik heb gefaald,
gelijk een elk wel falen kan,
schenk mij dan Uw genâ,
opdat ik heenga als een man
als 'k voor de loop en sta.....

Maandag 15 augustus 1944

Het is maandag 15 Augustus 1944. Een groepje van vijf, geboeide mannen lopen in pas naast mannen met wapen in de aanslag, ze lopen door de duinen van Overveen. Het zijn hun laatste passen, alleen omdat ze verzetswerk in verschillende vormen hebben uitgevoerd wil de bezetter hen executeren. Een van hen is familie van Edith, Leon Beek. Leon is neef van Ediths vader Arnold. Zij een klein schoolmeisje, hij een markante personeelschef bij de Amsterdamse Bijenkorf, zij in gezelschap van alleen maar vreemden, hij in gezelschap van mede gevangenen die hij al langer kent vanuit verschillende gevangenschappen onder anderen in doorgangskamp Westerbork, waar zowel Edith als hij zaten met een jaar verschil. Leons loop door de duinen markeert het einde van een bewogen leven met zijn beroemde echtgenote, de schrijfster Cissy van Marxveldt (Setske de Haan), zijn vaderschap van zonen Leo en Ynze en zijn tocht langs Oranjehotel te Scheveningen, doorgangskamp Westerbork, Huis van Bewaring Assen, Huis van Bewaring Amsterdam. Net 51 jaar jong geeft hij zijn leven voor het vaderland wat hij in twee wereldoorlogen als militair diende. Het ongemarkeerde graf in de duinen wordt pas 16 Juli 1945 gevonden, Leon krijgt een graf op de Eerebegraafplaats Bloemendaal maar Edith wordt anoniem verbrand en misschien wordt haar as in de nabijgelegen rivier de Vistula of de Sola gegooid. Zij, het achternichte van Leon, was hem een jaar eerder al voorgestaan, zo komen de twee levens uit de familie Beek

samen in hun noodlot. Edith omdat ze een Joods meisje is, Leons Jood zijn speelde geen hoofdrol in zijn latere leven en executie. Wat hen ook verbindt is dat ze beide zijn verraden door een plaatselijke Nazigezinde politieman.

De verhalen van Edith en Leon dienen blijvend verder verteld te worden en zij verdienen altijd in gedachtenis van ons te blijven want:

'Kom vanavond met verhalen hoe de oorlog is verdwenen, en herhaal ze honderd malen: alle malen zal ik wenen.'

Leo Vroman

Barak 35 Westerbork

Barak 35 Polizeiliches Durchgangslager Westerbork; een barak van weeskinderen in Drenthe, de verzamelplaats in Nederland voor Joden met eindbestemming DOOD in een vernietigingskamp in het Oosten. Dit alles onder het mom van "herhuisvesting in het Oosten"

Een van die weeskinderen is *Edith Roseij Beek*, een 9 jarig meisje, klein, tenger met sluijk blond haar, donkere ogen en wimpers. Zij droeg een plaatje om haar gebit te reguleren. Zaterdag 21 April 1934: de dag dat in Nederland een spellingswijzing in de taal plaatsvindt. Ook dat jaar werd in Oss de beruchte bende van Oss opgerold die al sinds 1888 de stad onveilig maakte.

Edith zag die dag het levenslicht in Oss om 4 uur in de middag aan de Stationsweg, als enige dochter van Arnold Beek (zoon van Joachim Leon Beek en Edi Aron Hes, hij is geboren Den Helder 3 Oktober 1896) en Clara Betsy de Jong (dochter van David Salomon de Jong en Roosje de Jong, geboren te Groningen 19 November 1900). Getuigen bij de geboorte waren Abraham Hes, (1853-1941) oud 81 jaar en zonder beroep en David Nathan Hes (1853-Sobibor 1943), oud 51 jaar en koopman. Beiden zijn oudooms, Ediths familie van vaderskant. Ze had een broer Johan Rene Simon, die was 4 jaar ouder en ook in Oss geboren op 15 Februari 1930. De aankondiging is in de krant gedaan in plaats van kaarten, in krant De Stad Oss op 24 April 1934. Moeder Clara woonde vanaf 1926 eerst in gemeente Eelde waar haar vader David Salomon de Jong een rijwielhandel had, ze waren N.I. (Nederlands Israëlitisch, Joods van religie). Ook hier is een verbinding te leggen met Leon Beek: Clara's opa was een "vleeschhouwer". Op 25 Februari 1929 vertrok Clara naar het Brabantse Oss vanuit Eelde waar het gezin de Jong woonde. Zij was eerder op 20 februari getrouwd met Arnold Beek. Als getuigen traden op: Jacob Hes, de zwager van Arnold, koopman van 36 jaar, wonend in Oss en namens de bruid Simon Rudolf de Jong, de broer van Clara, 31 jaar oud en koopman te Eelde.

Vader Arnold woonde met ouders en zus Eva vanaf 1909 in Oss (Molenstraat 18), toen hij daar woonde deed hij mee aan een prijsvraag (Ganoeko Prijsraadsel) van het Nieuw Israëlitisch Weekblad en volgens advertentie van 22-12-1911 had hij een goed ingezonden oplossing en won daarmee een boek. Later op 12 Januari 1916 naar Amsterdam (stond daar als student geneeskunde in geschreven per 31-1-1916, hij woonde onder meer in de Van Woustraat op nummer 166 volgens gezinskaart woonde hij daarin, ook staat er een familienaam Oppenheimer op die kaart, adres onleesbaar. Arnold keerde weer terug naar Oss op 22 Augustus 1923. Bij zijn naam staat in Bevolkingsregister 1900-1923 adres Kruisstraat 6. In 1926 werd hij op 3 Oktober verkozen als lid van de Kerkeraad in Oss. Het gezin Beek woonde Stationsweg 28a en vertrok eerst 2 Oktober 1934 naar Den Haag, daar woonden ze in de Javastraat 102a sinds 11-10-1934. De kaart van Den Haag geeft aan dat ze 29-3-1935 naar Apeldoorn verhuisden, daar hadden ze woning op de Zwolscheweg 31. Op 27 juni 1935 nam Arnold zijn gezin weer mee, nu naar Gouda. Arnold staat ook nog eens met moeder Esther Hes (overleden 1932) in bevolkingsregister 1923-1937, hij Stationsstraat 34 en zij Molenstraat 69. In de Goudsche Courant van zaterdag 20 Juli 1935 vraagt de dokter een dienstbode, goed kunnende koken en werken en van goede getuigen voorzien. Ook in het Nieuwe Israëlitisch Weekblad stond een advertentie 26-8-1938: "gevraagd in dokters gezin net meisje voor alle huishoud. bezigh. Hulp voor ruw werk aanwezig".

Huisarts in Gouda

Vader Arnold was een bekende huisarts in Gouda, met praktijk op de Lange Tiendeweg¹ 54, hij was in 1935 bij aankomst de opvolger van dokter Rups. Hij was volgens nagevraagde bronnen erg geliefd als huisarts, maar een man van weinig woorden. Dit heeft hij dus gemeen met zijn familielid Leon Beek. Was een kleine man met bril en reed een Chevrolet waarin hij maar amper boven het stuur uitkwam. Op Zondag 26 November 1939 werd hij gekozen als lid Algemeen Bestuur van het Centraal Tehuis voor Israelieten in Nederland (NIW 8-12-1939). Hij was medisch adviseur voor de Joodsche Raad sinds 8 Augustus 1942 waarmee hij een "Sperre" had een ontheffing voor transport. Hij was ook, arts bij het Centraal Tehuis voor Israelieten en ook de arts van de plaatselijk Joodse Jeugdfarm ook genaamd Catharinahoeve aan de Ridder van Catsweg, de voorbereidingsplek voor de Chaloesiem (Palestina pioniers, de hoeve werd ook Beth Chaloez genoemd, huis van de pioniers) die moesten gaan werken aan de opbouw van wat toen Palestina heette en werden voorbereid op de Hachsjarra (migratie naar Palestina). Het huis stond onder leiding van de Joodse Duitser dr. Manfred R. Litten (1939-1945). Aan diezelfde Catsweg lag ironisch genoeg ook de plek waar de beruchte SD zijn kantoor had op nummer 61. De hoeve bestond al sinds 1937 en draaide door tot 1953 om dan in 1981 te worden afgebroken. Op 22 April 1943 is er gewaarschuwd voor een inval en konden de bewoners veilig onderduiken, uiteindelijk zijn er toch 8 in kampen vermoord. Toch overleefden 18 van de 27 leden van 1942 de oorlog.

Ediths vader wist drie jongeren, die waren opgeroepen voor kamp Vught, onder mom van dysenterie, in het van Itterson ziekenhuis (afgebroken 1972) op te laten nemen, in samenwerking met de directeur-geneesheer van dat ziekenhuis, dr.H.W. De Planque (1888-1965).

Vader Arnold ging naar lagere school in Den Helder en Den Bosch waar hij ook de HBS bezocht. Van 1915 tot 1923 zat hij op de Universiteit van Amsterdam waar hij 28 Maart 1923 zijn artsenexamen deed. Hij promoveert op 21 November 1933 bij de Universiteit van Utrecht als doctor in de geneeskunde. Zijn promotie onderwerp: "Brucella² infecties bij slagers ", het was uitgegeven als academisch proefschrift bij NV.Swets en Zeitlinger en hij verdedigde het op die 21^e November in de middag om 4uur en droeg het op aan zijn ouders, Clara en Johan Rene Simon. Dit proefschrift is ook een link met familielid Leon Beek, diens vader Isaac Leon was immers slager/slachter net als de vader van zijn schoonvader, Salomon David de Jong(1833-1912). Hij was "vleeschhouwer ". Zijn opleiding had hij echter gedaan aan de geneeskundige faculteit van de Universiteit van Amsterdam, het onderzoek had hij gedaan in Boxtel en in Oss oa. in de Zwanenberg's Fabrieken, sinds 1886 in Oss. De Zwanenberg familie was een joodse familie van varkensslagers en veehandelaren. Ook in Ediths familie zitten 5 slagers: achterneven Jacob(1858-1894),Leon Aron(1882),Jacob Salomon(1866-1926)en Daniel Salomon(1870,vermoord Sobibor 1943)en neef Emanuel Leon (19130vermoord Auschwitz 1942).

Ook was hij in 1938 betrokken bij een werkcomité Vluchtelingen, dat zich bezighield met het vluchtelingenvraagstuk. In dat jaar in Maart kwamen na de Anschluss van Oostenrijk vele vluchtelingen uit die regionen naar ons land, velen werden teruggestuurd en zij met een paspoort kregen een 14-daagse verblijfsvergunning. Een jaar later in November 1938 kwamen er nog meer na de Kristallnacht (toen er in Duitsland vele synagoges en winkels werden vernield). Er waren er toen in Gouda 278 uit onder anderen Duitsland die later samenkwamen met 251 Nederlandse Joden. Dat deed hij samen met Abraham Mogendorff, de voorzitter van het Israëlitisch Kerkgenootschap (1891-1945) en daarom ook lid van Joodsche Raad Gouda. Mogendorff was tevens mede-vennoot van de plaatselijke huidenfabriek NV. Interlapin (oprichter was Abrahams vader Nathan Mogendorff (1850-1934) in 1922, het bedrijf werd verkocht in 1964).

Joodsche Raad

Er is nog geen bewijs gevonden dat een dergelijke Raad bestond, Gouda viel waarschijnlijk onder Rotterdam. Op 31 oktober 1941 berichtte het Joodsche Weekblad dat de werkkring van de Joodsche Raad voor Amsterdam in opdracht van de Duitse autoriteiten was "uitgestrekt over geheel Nederland". De aan te wijzen plaatselijke en provinciale vertegenwoordigers zouden ondergeschikt zijn aan de Joodsche Raad voor Amsterdam. Een half jaar daarvoor

was al een memorandum geschreven dat voorzag in de samenstelling van een landelijke Joodse Raad. Hierin werd een blauwdruk geschetst voor een Joodse Raad voor Nederland met acht provinciale afdelingen, die elk drie tot vijf leden zou hebben. Zuid-Holland was bedeed met twee afdelingen: één voor Den Haag en Leiden, één voor Rotterdam en de overige steden. Voor de kleinere plaatsen konden lokale vertrouwenspersonen aangewezen worden. De benoeming van de provinciale vertegenwoordigers en de plaatselijke vertrouwenspersonen geschiedde door het landelijke bureau in Amsterdam. Leider van de Joodse Raad in Rotterdam was M. Zilversmit, bijgestaan door drie mannen die sinds het najaar van 1940 tevens het bestuur hadden gevormd van de Joodse Coördinatie Commissie in Rotterdam: apotheker dr. Hendrik Cohen, mr. M.L. van den Berg en mr. J. Slijper. Het Rotterdamse bureau bestreek het zuidelijk deel van Zuid-Holland. De Joodse Raad was na 26 februari 1943 voor een groot deel niet meer nodig en de meeste medewerkers werden op 22 april 1943 verordonneerd zich in Vught te melden. De Portugese Joden werden in de zomer van 1943 weggehaald en Mr. M L van den Berg en Hendrik Cohen gingen eind september 1943 naar Westerbork. Hendrik en zijn vrouw Flora kwamen in Bergen-Belsen terecht. Hendrik kwam er om op 11 januari 1945, Flora op 4 maart 1945.

Het Centraal Tehuis waar Arnold dienst deed als arts heette sinds opening op 5 Juni 1894 Centraal Israëlitisch Oude Mannen- en Vrouwenhuis voor Nederland en de Koloniën en was gevestigd aan de Oosthaven 31. In 1925 was een familielid van Arnold daar bestuurssecretaris, Jacques Mogendorff (1882). Hij werd in 1942 in Dachau vermoord. Op vrijdag 9 april 1943 werden de bewoners (ruim 60) en personeelsleden met resterende Joden uit Gouda weggevoerd naar Westerbork (het tehuis werd daarna de Duitse Ortskommandantur, het kantoor van plaatselijk Duits gezag). Dat transport wat diezelfde middag om 3 uur in het kamp aankwam bevat 800 personen want ook Joden uit Rotterdam en Den Haag zijn daarbij. Met uitzondering van de directrice (sinds 1937) Mw. Sara R. Meijer-Teixeira de Mattos(1906-1997) zijn zij korte tijd later in het vernietigingskamp Sobibor in Polen om het leven gebracht. De directrice was lid van de Barneveld verzetsgroep en werd daardoor in kasteel de Schaffelaar in Barneveld opgesloten, daarna zat ze in het Tjechische kamp Theresienstadt. Ook Arnolds familielid(aangetrouwd)Mietje Mogendorff-Meijer (1880)zat in het tehuis transport, zij werd daar 23 April 1943 vermoord. Uit documenten bij het NIOD in de archieven van de Einsatzstab Rosenberg, de Hausmöbelaktion(Hausraterfassung), de eenheid die zich oa bezighield met leegroven van panden van gedeporteerde Joden blijkt dat bij enkele bewoners apart de huisraad is geroofd.

Met Abraham Mogendorff (1891-1956) was Arnold Beek in 1953 betrokken bij de verkoop van het voormalige tehuis aan de Hervormde Kerk, al eerder waren ze samen betrokken bij de verkoop van de synagoge aan de Vrije Evangelische Gemeente in 1950. Met een andere

telg uit de Mogendorff familie Isak Mogendorff(1884-1966)deed hij de voorbereidende werkzaamheden voor een gedenkteken(steen)die op 16 Oktober 1960 werd onthuld bij de muur van de niet meer in gebruik zijnde Joodse Begraafplaats aan de Boelekade. Onthulling werd gedaan door opperrabbijn Levie Vorst (1903-1987).

Edith Beek is 9 jaar

Edith is pas 9 jaar en alleen in Westerbork waar ze op Dinsdag 29 Juni 1943 wordt geregistreerd, onbekend is wanneer ze aankwam en met welk transport. Ze wordt ook nog ziek en ondanks afgekondigde quarantaine wordt ze op de trein gezet, de bekende dinsdagtrein in dit geval op 16 November 1943 stipt om 11.00. Alleen gaat ze naar voor haar nog onbekende bestemming. Haar ouders en broer in zijn onwetend van haar lot, allen hebben de oorlog wel overleefd. Zij zijn apart ondergedoken met hulp van de LO, de Landelijke Organisatie voor hulp aan Onderduikers. Deze organisatie die veel heeft betekend voor velen die een veilig onderkomen nodig hadden (onderduik voor Arbeitseinsatz, Joden)was opgericht door Heleen Kuipers-Rietberg(1893-1944, in verzet bekend als Tante Riek)in samenwerking met een dominee, Fritz Slomp(1898-1978, in verzet bekend als Frits de Zwerver).

Broer Johan kwam in Barneveld in de boerderij Klein Essen aan de Esvelderweg 74 terecht bij de familie van Johan Henri Broekhuizen (nu is er een zorgboerderij op die plaats, de originele boerderij is er niet meer) en de ouders in Friesland bij de familie Faber en familie van Dijk, respectievelijk Oudeweg 69 en 99 in Drachten. Naar de onderduik van de ouders heeft familielid Eva Hes-Beek op 11 Mei 1945 bij de gemeente Anjum geïnformeerd en op 28 mei 1945 krijgt zij het adres Oudeweg 99 Drachten van het Onderduikersbureau Oost-Dongeradeel. Op zijn onderduikkaart vroeg Arnold de organisatie om zo snel mogelijk weer naar Gouda te mogen terugkeren om zijn praktijk weer op te pakken. Samen met echtgenote Clara tijdens de onderduik beschikte hij over een valse pas. Vader Arnold heette Adriaan Harm Hofman, geboren Medan 3-10-1896,pas ,uitgegeven Tietjerkstradeel 8-9-1943, moeder Clara was Cornelia Bertha Hofman-de Jong, geboren Groningen 19-11-1905,pas uitgegeven Tietjerkstradeel 20-9-1943. Zelfs in Augustus 1957 solliciteerde hij nog naar functie controlerend geneesheer bij de Goudse ziekenfondsen. In dat jaar verhuisden de huisarts, zijn vrouw en zoon op 31 Augustus naar Den Haag en woonden Wilhelminastraat 5. Volgens de Goudsche Courant van September 1957 nam hij afscheid om gezondheidsredenen, zijn afscheid werd gehouden in Sociëteit Kunstmin in Gouda op 31 Augustus van 3 tot 5 uur , waar hij en Clara Betsy in het zonnetje werden gezet (in bijzijn van zoon Johan) door gemeente, ziekenfondsen en patiënten die hem kennelijk een warm hart toedroegen. Hij en zijn vrouw kregen een fauteuil en een leeslamp aangeboden. Uit de speeches bleek ook dat arts Beek het initiatief had genomen voor inenting tegen diphtherie en kinkhoest in Gouda

en nog zou komen helpen met inenting tegen polio. Hij had een groot aantal functies uitgeoefend: voorzitter vereniging van huisartsen, secretaris afdeling Gouda van NMG, bestuurslid Groene en het Rode Kruis, voorzitter Kerkeraad Joodse gemeente Gouda en secretaris van het Centraal Tehuis voor Israëlieten. In de jaren 60 was hij niet meer als huisarts geregistreerd. Arnold Beek is 30 Juli 1977 in Rotterdam overleden. Hij woonde tot die tijd met Clara in de Schimmelpenninckstraat 31 in Joods Centraal Tehuis Cetin, na zijn dood (crematie) is Clara naar Apeldoorn verhuisd waar zij 7 Juni 1978 is overleden, Broer Johan is als laatste in Barneveld op 1 Juni 2011 overleden, daar had hij een antiquariaat en ook een in Amsterdam. Na een leertijd bij een aantal Nederlandse antiquariaten en bij Foyles in Londen begon hij voor zichzelf.

Het militair gezag schrijft op 27 Februari 1946 dat bij de ouders het vermoeden leefde dat Edith mogelijk in Duitsland in een zgn. Kinderheim(kindertehuis) is. Er is ook sprake van een foto (uit Oost Duitsland) die aan Elseviers Weekblad was aangeboden met ondertekening: "Betalingen zonder betaling" en afgedrukt op een van de frontpagina's van het nummer zaterdag 26 November 1949. Men zocht de persoon die de foto had ingeleverd, het zou volgens vader bij Elsevier bekend zijn dat het een man was (persfotograaf) van Duitse afkomst die goed Nederlands sprak, naam onbekend. In briefwisselingen met het weekblad hebben zij altijd ontkent meer te weten en wilden ook een advertentie om Edith te zoeken niet plaatsen. Pas in een naoorlogs proces in 1947 hoort vader Arnold wat er is gebeurd met zijn dochtertje. Haar tocht eindigt in de kille gaskamer van het Poolse vernietigingskamp Auschwitz op 19-11-1943, meteen na aankomst. De toenmalige kampcommandant was SS Obersturmbahnführer Arthur Liebenshenschel. Deze SS'er (geboren 1901) was in 1943 benoemd tot commandant van het stamkamp Auschwitz I en is na arrestatie door de Amerikanen uitgeleverd aan Polen en tijdens het Auschwitz proces ter dood veroordeeld en 24 Januari 1948 opgehangen.

"Edith Roseij Brook auf Transport geschickt. Der Transport hat Auschwitz am 17.11.1943 erreicht. Sie erhielt keine Häftlingsnummer, noch wird sie in den Sterbebüchern geführt. Als Todestag wird der 19.11.1943 angegeben.

Philip Mechanicus (1889, zelf op transport 15 Maart 1944 naar Bergen-Belsen in Duitsland, vermoord in Auschwitz 12-10-1944) schrijft over dit transport in zijn boek "In dépôt": "Transport van ruim duizend mensen: gestraften, ongestempelden, afgewezen optanten voor Palestina, waaronder vele jongemannen, ziekenhuispersoneel, zieken. De quarantaine bleek geen bezwaar; zij werd maandagmiddag voor het doel opgeheven." Hij noemt de trein 'de schurftige slang die wegschuifelt met zijn volle pens' en schrijft nog dat het een "normaal transport" was en onder gezang van jonge mannen en vrouwen onder de ballingen de reis

aanvaardden. Die trein was van voor de Eerste Wereldoorlog en bestond voor bestemmingen Auschwitz en Sobibor uit veewagons, waarin 74 personen werden gepropt. Er bleven nog 8500 mensen in Westerbork over. In periode 19 Oktober 1943 en 11 Mei 1944 reed er maar 1 trein en wel uitgerekend die fatale dinsdag 16 November 1943. Ongestempelden waren personen die geen "Sperre" hadden, geen stempel dat hen vrijstelde van transport.

Bronnen

- <http://www.holocaust-lestweforget.com/westerbork-transport-schedule.html>: deze site vermeld ook 761 personen. Ook deze site geeft 761 aan:
- <http://www.bundesarchiv.de/gedenkbuch/chronicles.html.de?page=4>
- De Holocaust Survivors and Victims Database op http://www.ushmm.org/online/hsv/source_view.php?SourceId=3822 geeft aan dat er 2 overlevenden waren, te vinden in een document van 13-4-1946. Bron is het NIOD.
- Site: <http://deutschland-ein-denkmal.de/geeft> aan: und am 16.11.1943 2 Transporte mit 1.007 und 995 Juden nach Auschwitz
- Ook de site van Yad Vashem geeft een aantal van 995 aan.
- Danuta Czech schrijft in haar boek „Kalendarium der Ereignisse im Konzentrationslager Auschwitz-Birkenau 1939 – 1945“, op pagina 656, voor de datum 17 November 1943: „Met het transport van het „Reichssicherheitshauptamtes“ (overkoepelende veiligheidsdienst van het Derde Rijk) vanuit Holland 995 Joden aangekomen uit kamp Westerbork. In het transport 166 kinderen, 281 mannen en 291 vrouwen tot 50 jaar evenals 257 ouderen. Na de selectie werden 275 mannen getatoeëerd met de nummers 163798 tot 164072 en 189 vrouwen die de nummers 68724 tot 68912 kregen en die als gevangenen in het kamp werden toegelaten. De overige 531 mensen zijn vergast in de gaskamers“ waaronder dus Edith
- Volgens de site van Yad Vashem waren dit de verantwoordelijke departementen en personen voor dit transport:

Verantwoordelijke afdelingen

- BdS IVB4 Den Haag
- Zentralstelle für jüdische Auswanderung in Amsterdam
- RSHA IVB4 - Judenangelegenheiten, Räumungsangelegenheiten
- Schupo - Schutzpolizei

Verantwoordelijke beampten voor het transport :	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Eichmann, Adolf ▪ Zoepf Wilhelm SS Sturmbannfuhrer en afdeling IV B4 ▪ Naumann Erich SS Brigadefuhrer/SD/Einsatzgruppe B leider ▪ Slottke Gertrud secretaresse IV B4 SIPO/SD ▪ Aus der Fünten Ferdinand ▪ Himmler, Heinrich ▪ Rauter Hanns Albin ▪ Gemmeker Albert Konrad Commandant Westerbork ▪ Gunther Rolf SS Sturmbannfuhrer en plaatsvervanger van Eichmann
Vervoersmaatschappij :	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nederlandse Spoorwegen ▪ Deutsche Reichsbahn
Lokale overheid :	Rijksinspectie van de Bevolkingsregisters
Nationaliteit beampten :	Duits

- Genoemde personen en instanties zijn dus ook samen verantwoordelijk voor de moord op Edith.
- „Auschwitz“, Deel IV: De deportatietransporten in 1943“, uitgave van het Hoofdbestuur van de Vereniging het Nederlandsche Roode Kruis. Het voorwoord is gedateerd Oktober 1953:
- “Transport van 16th November 1943, vrouwen: „Geen van de vrouwen van dit transport is teruggekeerd. Volgens verklaringen door de mannen gemaakt hebben slechts enkele (een spreekt van 3 of 4, een ander niet meer dan 10) vrouwen de selecties overleefd. Vrouwen die het transport van 15 November 1943 hebben overleefd verklaren dat alle vrouwen van het transport van 16 November 1943 direct naar het „Krematorium-Block“ (=crematorium blok) gebracht en toen vergast. Dus kan worden geconcludeerd dat alle vrouwen en ook de kinderen van dit transport, als geen verdere details bekend zijn, op of rond de dag van aankomst in Auschwitz overeenkomstig op 19 November 1943 door gas zijn vermoord.”

Het kamp Auschwitz

Edith heeft het kampleven van Auschwitz “gelukkig” niet van dichtbij meegemaakt, het dagelijkse kampleven waarin de kampgevangene elke dag weer een strijd op leven en dood moest aangaan. Elke dag kon zijn of haar laatste zijn, regelmatig werden de barakken leeggehaald en alle bewoners ervan vergast. Het kamp bestond sinds Mei 1940, toen was het een bestaand Pools militair complex dat als eerste voor Poolse politieke gevangenen werd gebruikt. Vernietiging van levens begon in September 1941, aangestuurd door het Nazi idee

van “Endlösung”, de totale vernietiging van de Joden en heeft geduurd tot Januari 1945 toen de Russische troepen het kamp naderde en zelfs toen warden gevangenen op dodenmarsen gestuurd, naar andere kampen. Op 27 Januari 1945 werd het kamp bevrijd en die dag is nu ook International Holocaust Remembrance Day.

De transporten

Ediths transport maakte deel uit van de transporten die begin 1942 waren begonnen en tot laat in 1944 doorgingen. Een transport duurde gemiddeld 3 a 4 dagen en uit meer dan 20 landen kwamen ze naar Polen. Het eerste grote transport naar Auschwitz was 14 Juni 1940 uit Zuid Polen en dat waren 728 Polen en 20 Poolse Joden. Onder het eufemisme “hervestiging in het Oosten” werden de Joden (later ook Sinti en Roma) voornamelijk in veewagens naar Polen vervoerd. Vervoer wat de Duitse Reichsbahn veel geld opleverde want men moest voor dat vervoer betalen, wel tegen gereduceerd tarief wat neerkwam bij een transport van minstens 400 personen op 2 Reichspfennig per persoon per kilometer! Ter vergelijking: 1 Reichsmark was in 2011 4 Euro en 28 cent. De Duitse Spoorwegen hebben toen ruim 1600 treinen laten rijden naar de dood. Ook onze eigen Nederlandse Spoorwegen waren bij de deportaties betrokken: zij bouwden op verzoek van de Nazis de aftakking van het Duitse spoor tot in het doorgangskamp Westerbork. In totaal heeft de NS 2,5 miljoen verdiend aan het in rekening brengen van transporten, het bedrag werd via 30 facturen in rekening gebracht (citaat Metronieuws Ruben AG 27-1-2015). Ook de plaatselijke stadsvervoerbedrijven zetten materieel in om Joden naar de stations te vervoeren zoals tramlijn 8 van het Amsterdamse GVB naar het Centraal Station. Lijn 9 bracht Joden naar de Joodsche Schouwburg (de later Hollandsche Schouburg) aan de Plantage Middenlaan en vandaar naar het Centraal Station.

Aantal doden Auschwitz

In de Jaren 1940-1945 werden in Auschwitz minstens 1,1 miljoen Joden, 140.000 Polen, 20.000 Sinti en Roma, meer dan 100.000 Russische krijgsgevangenen en meer dan 10.000 gevangenen van andere nationaliteiten gedeporteerd naar Auschwitz en bijbehorende kampen, daarvan zijn 400.207 geregistreerd (met getatoeerd kampnummer) dus in het kamp opgenomen (cijfers bron Wikipedia. cijfers verschillen per bron). Tussen 1941 en December 1944, de officiële sluiting van het Auschwitz-Birkenau complex, het transport aankomst schema was 1.5 treinen per dag: 50 veewagons x 50 gevangenen per wagon x 1066 dagen = 4 miljoen gevangenen totaal!!

Deportatie Nederlandse Joden

Het NIOD heeft bepaald dat op basis van de ontvangen transportlijsten een totaal van 102.893 Joden zijn gedeporteerd in de periode tussen 16 Juli 1942 en September 1944, in 68 transporten zijn daarvan 60.086 naar Auschwitz gedeporteerd. Ter vergelijking: vanuit België zijn in totaal 25.000 Joden gedeporteerd, voornamelijk uit het kamp Mechelen (kamp Dossin kazerne), waaronder Ediths aangetrouwd familielid Mozes de Raaij (1896). Hij werd in Auschwitz vermoord op 2 Augustus 1943. In 1945 waren er totaal nog 223.000 levende gevangenen.

Akte van overlijden

Pas op 21 Maart 1951 maakt Justitie een akte van overlijden op nadat op 21 December 1950 het overlijden van Edith in de Staatscourant was gepubliceerd. Drie maanden daarna werd zij in het register van de gemeente Gouda als overleden vermeld.

Voor het ouderlijk huis aan de Lange Tiendeweg 54 werd op 28 April 2011 een Stolperstein (struikelsteen) gelegd ter nagedachtenis aan Edith.

De levensloop van Edith Beek

Hoe is het leven van Edith Beek verlopen tot zij op die fatale dag vanwege haar Joodse afkomst werd vermoord als een van de totaal 6 miljoen?

Edith en haar broer bezochten oa. de bijzondere neutrale school (openbare lagere school) in Gouda, vandaag de dag de Casimirschool³ aan de Groeneweg in Gouda. Die school was in 1923 opgericht door de Vereniging Neutraal Bijzonder Onderwijs toen ouders ontevreden waren met wat werd aangeboden in het openbare onderwijs. Edith zat in de eerste en Johan in tweede klas, leerkrachten zijn juffrouw PCL. Aberson (en later mevrouw Mulder), Zij zou ook na haar vertrek na huwelijk in 1941 de kinderen in geheim privé les hebben gegeven nadat Joodse kinderen niet meer op een niet Joodse school mochten zijn. Edith moest met haar broer 1 September 1941 van school (conform de eis van de Rijkscommissaris van 16 Augustus 1941). Broer Johan stond per 1 December 1941 op een school in Den Haag ingeschreven conform een bericht van 15 Januari 1942 met verzoek hem van school in Gouda af te voeren, van Edith is geen document beschikbaar. Het departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming vroeg zelfs 27 Februari 1941 aan de school aan de Groeneweg een lijst van Joodse leerlingen met geboortedatum en adres, weer een manier voor de Duitsers om makkelijker de Joden te vinden. Ook leerkrachten moesten een formulier invullen met gegevens, als zij van Joodse afkomst waren kregen ze weer een apart formulier.

Zij was tijdens gedurende haar schoolleven ook lid van de plaatselijke zwemvereniging GZV. Al op jonge leeftijd ging ze daar zwemmen met een schoolvriendinnetje. Maar dat houdt helaas voor haar op als de Joden niet meer op stranden en in zwembaden mogen komen. Dit was een van de anti Joodse maatregelen ingesteld op 31 Mei 1941. Na 1 Mei 1941 mochten Joodse artsen en apothekers geen niet-Joodse patiënten meer helpen en moesten zij een verklaring tekenen dat zij conform de Nazi wetgeving als Joods werden beschouwd (artikel 4 van Verordening 189/1940) Als resultaat waren 600 Joodse artsen en 12 apothekers vrijwel geheel brodeloos.

Toen vader Arnold alleen nog maar Joodse patiënten mocht helpen verhuisde het gezin 13 Mei 1941 naar de Burg. Martensstraat 13 waar ze bleven tot 18 december 1942. Die verhuizing stond in de Goudsche Courant van 14 Mei aangekondigd, de woningkaart vermeld tevens VOW: "vertrokken onbekend waarheen". Artsen en apothekers moesten een

“solidariteits” verklaring invullen en naar NMG opsturen, artsen moesten lid worden 20 December 1941 van de door de Nazis ingestelde Artsenkamer, de NMG maar dan op de Duitse manier. Het heeft niet veel succes, maar een klein deel van de 7000 artsen wordt lid en dat zijn dan meestal NSB ‘ers van het Medisch Front, een NSB organisatie. Maar het lidmaatschap van de Artsenkamer wordt verplicht in 1943 omdat de Duitsers inzien dat artsen hun eed niet willen verloochenen. Zo ontstaat Medisch Contact, een collectief verzet onder de Nederlandse medici, zij adviseren artsen hoe met de nieuwe situatie om te gaan en adviseren hen afstand te doen van hun artsentitel.

NB: Ook neef John ging in Gouda op school, woonde ook in bij eerder genoemde Jacques Mogendorff en diens echtgenote Mietje, hij ging volgens woningkaart Blekerssingel 51 op 18 Juli 1942 naar Rotterdam naar zijn ouders waarvan moeder Henriette Beek-Mogendorff (1906-1943) al op 9 April 1940 was teruggekeerd naar Rotterdam naar vader Simon Beek(1897-1943).

24 Juli 1942: tussen 9 en 13 uur moeten alle Joden, de fiets inleveren bij de Ortskommandantur, een van de in totaal 105 ingevorderde fietsen volgens opgave van Arie Oudenaarden. De fiets van vader Arnold was al ingeleverd: op woensdag 8 en donderdag 9 Juli 1942 waren al 20 fietsen ingeleverd waarvan 10 bij de Ortskommandantur, waaronder de fiets van Arnold Beek, merk Hunze, de andere 10 bij het Orts lazaret(ziekenhuis). 1942 is het jaar dat vele Joden de hete adem van de bezetter en de collaborerende politie en NSB’ers in de nek voelden. Er waren al vele uit de kustgebieden verjaagd (April 1941) naar dorpen als Gouda maar al snel waren ze ook daar niet meer veilig, De Nazi’s begonnen ook in Gouda hun Endlösung activiteiten en al snel moest het gezin Beek onderduikplannen maken om hieraan te ontkomen. Men ging gescheiden van elkaar in de onderduik waarbij de ouders een week na Edith terechtkwamen in het Friese Drachten, broer Johan in het Veluwe dorp Kootwijkerbroek maar Edith bleef dichterbij huis, zij duikt 25 September 1942 onder in Zwammerdam. Na de oorlog kwamen de ouders weer terug in het huis aan de Lange Tiendeweg op 12 September 1945.

Edith in onderduik

Edith kwam via bevriende relaties in onderduik (waar wisten de ouders niet) , dit bleek later bleek bij de Remonstrantse predikante Mw. Abelia Gesina Gunther (1893-1979 in Zwammerdam (Zuid Holland) te zijn, in de pastorie op de Molenlaan 10. Die predikante, die in Zwammerdam diende vanaf 1929 tot 5 Augustus 1945, stond daar bij de bezetter bekend als anti Duits ondanks dat er zelfs Duitse soldaten bij haar waren ingekwartierd, Volgens naoorlogse verklaringen was Edith niet compleet verborgen, juist om niet op te vallen als Joods meisje speelde ze gewoon met kinderen uit de buurt en het was dus eigenlijk een publiek geheim dat er bij de dominee een Joods meisje zat ondergedoken, Maar de

autoriteiten, met name de NSB politieman Jan Kool en onderluitenant staatspolitie Gouda Arie Oudenaarden(1888-28/11/1950),ondernamen tot op dat moment nog geen stappen. Wel was het gezin, samen met familielid John Beek, allen toen wonend in de Burg. Martensstraat op nummer 13, door toedoen van de politie-commissaris Cornelis Hess (5-9-1893/overleden na ongeluk Gouda 19 Oktober 1956), gesignaleerd in het politieblad, als zijnde van plan te vluchten. Hess, die uit Rotterdam kwam, was de Goudse politie-commissaris sinds 1937 en was in die functie tot 1 April 1943 toen hij werd overplaatst naar Eindhoven. Vreemd genoeg is commissaris Hess in 1945 ook plaatselijk commandant van de Binnenlandse Strijdkrachten. Naast nazi gezinde politie had Gouda tweemaal een NSB burgemeester, de eerste is Eugène Albert Arnold Liera (1896-1975)van 19 April 1941 tot Juli 1944 toen hij naar Arnhem vertrok. Diezelfde burgemeester vertrok ook uit Gouda waar hij toen nog woonde maar dat was maar tijdelijk, samen met de NSB politieman Arie Oudenaarden vluchtte hij op (Dolle)Dinsdag 5 September 1944. Die dag vluchtten vele NSB'ers en Nazi gezinde Nederlanders ,samen met Duitsers, ook naar Duitsland toen de geruchten aanhielden dat de Geallieerden aan de grens stonden. In Gouda bleven de Duitsers nog lang aan de macht en hielden tot in Januari 1945 nog razzia's. Pas op 5 Mei 1945 gaf de toenmalige Ortskommandant Majoor Schmidt zich over aan de Binnenlandse Strijdkrachten in het plaatselijke hotel De Zalm. De tweede NSB burgemeester was eerst wethouder, B. W. Acket (1888-1973), van 16 Februari 1945 tot aan capitulatie en arrestatie op 5 Mei 1945. In 1947 werd Liera uiteindelijk veroordeeld tot vier jaar internering.

In 1943 veranderde alles

Alles zou toch veranderen in 1943. In dat jaar zet de bezetter alles op alles om Gouda "Judenrein" te maken en op een enkeling na zijn ze daarin helaas geslaagd. De Nazi's verklaarden alle provincies "Judenrein" op 23 April 1943. Hoeveel Joden er toen nog waren is onbekend, in 1941 telden de Duitsers 519 "Volljüden" Noot: Voljoden hadden drie of vier Joodse grootouders, maar ook mensen met twee Joodse grootouders die getrouwd waren met een Jood óf praktiserend Joods waren, werden tot deze categorie gerekend. Dit werd bepaald via (anti Joodse)³ rassenwetten, de "Neurenberger wetten van 15 September 1935 in Duitsland.

- Op 31 december 1943 waren er 71 Joden woonachtig in Gouda. Dit betrof 36 mannen en 35 vrouwen. Voor de maand april is helaas geen telling.
- Op 31 december 1944 waren er 72 joden woonachtig in Gouda. 34 mannen en 38 vrouwen.
- Op 31 december 1945 waren er 106 joden woonachtig in Gouda. 46 mannen en 60 vrouwen.

- Vrijwel alle nog in Gouda levende Joodse burgers (12 van hen hadden een verblijfsvergunning en 9 waren vrijgesteld van dragen van de verplichte Jodenster) zijn opgepakt, transport-klaar gemaakt zoals dat in politie jargon heette en op de trein gezet en begeleid naar Westerbork. Maar weinigen overleefden de oorlogsmisdaden. In de periode September 1941 en Juli 1942 waren er 120 opgeroepen in Gouda voor de werkkampen.
- Op 9 April 1943 werd het Centraal Tehuis voor Israëlieten aan de Oosthaven ontruimd (ook de dependance aan de Gouwe 123) en alle bewoners en personeel op de trein gezet, daartoe was besloten door de Befelshaber der Sicherheitspolizei Franz Fischer (ook wel "Judenfischer " genoemd en een van de Drie van Breda⁴ , 1901-1989) en de in Gouda beruchte plaatselijke NSB politieman Arie Oudenaarden hielp daar vrijwillig aan mee (Oudenaarden hielp mee bij deportatie van ruim 103 Joden, zoals ook vele niet Nazi gezinde agenten uit andere plaatsen. Het proces verbaal meldt 62 personen en 45 andere Joodse inwoners. Ortskommandant van Gouda was toen Ridderkruisdrager SS Oberst (kolonel) Pausinger. Dan Donderdag
- 22 April 1943: Bombardement op 't Westen van Rotterdam, 326 doden en vierhonderd gewonden.
- Die fatale dag was het ook de beurt aan Edith: zij werd op 22 April 1943 dus net na haar verjaardag samen met de dominee door twee SD mannen waaronder Klaas Jacob Leseman gearresteerd. Het dagrapport van de Goudse politie van 21 April vermeldt het volgende: "Door de Politie te 's Gravenhage (Documentatie Dienst) is kennis gegeven dat aldaar is aangehouden EDITH ROSEIJ BEEK geboren te Oss 21 April 1934, scholiere, gewoond hebbende alhier B.M. Martensstraat No. 13, die op 9 October 1942 haar ouders was ontvlucht. Zij wordt op transport gesteld naar Vught." *Noot van mijzelf : Een vreemd rapport daar zij in Zwammerdam is opgepakt, ze is ook nooit in kamp Vught geweest. Het rapport bevat ook de naam Oudenaarden. Er staat ook dat zij sinds Oktober 1942 gevlucht is, het Algemeen Politieblad nr. 42 van 22 Oktober 1942 vermeldt de opsporing door commissaris Hess van het hele gezin Beek*
- Klaas. J. Leseman was volgens een verklaring inspecteur Haagse politie (zat bij de Haagse Documentatiedienst), korporaal/wachtmeester politie sinds 1939 en lid NSB, volgens internet geboren 15-8-1913 te Stedum, overleden in Den Haag 15-8-1988. In boek Jodenjacht staat een agent Leseman genoemd op pagina 86, hij is mede verantwoordelijk voor de dood van 141 ondergedoken Joden en stond 23 Juni 1948 terecht in Assen, op 30 Juni werd hij conform eis tot 15 jaar veroordeeld. In zijn CABR dossier wat ik onderzocht stond echter niets over die aanhouding.
- De Sicherheitspolizei lieten evenwel de dominee op 28 April weer vrij, zij kon zich weer bij de Remonstrantse kerk in Zwammerdam aansluiten, De notulen van de

vrouwen van haar kerk op 29 April spreken van een wegvoering van de dominee op 22 April 1943, de dag voor Goede Vrijdag. De dames vroegen zich af of zij nog wel vrij zou komen.

- Het is moeilijk na te gaan wat er met beiden is gebeurd na de arrestatie, ze zouden naar Den Haag zijn gebracht door de SD (de eerder genoemde Kool had een zoon Peter daar werken) en Edith zou zijn ondergebracht in een doorgangshuis voor kinderen dat op last van de bezetter was ingesteld op adres Bilitonstraat 18, in de Haagse Archipelbuurt. Plannen voor dat tehuis waren er al in 1941 maar het tehuis is in gebruik genomen 14-1-1942 door de gemeentelijke Dienst voor Maatschappelijk Hulpbetoon. Hoofd daar was mevrouw Mina Mulder-Kuurman, een fröbelonderwijzeres uit Den Haag, wel loyaal aan de bezetter en kennelijk Arisch genoeg om de baan te krijgen. Het tehuis is later per 1-9-1943 verplaatst naar de Pletterijstraat 66 in Den Haag, Edith zat toen al in het kamp. Edith's komst naar Den Haag was de tweede keer want het gezin vertrok 2 Oktober 1934 al vanuit Oss naar Den Haag en woonde in de Javastraat 102a, van daaruit verhuisden ze weer op 29 Maart 1935 naar Apeldoorn (Zwolsesweg 31).
- Dan valt er een tijdsgat tussen de arrestatie en haar binnenkomst in Westerbork. Een bron van SD geeft aan dat ze naar kamp Vught zou zijn gebracht, maar daar is ze niet geregistreerd. De binnenkomst in kamp Westerbork is volgens de kamp kaart 29-6-1943 maar onbekend is hoe ze daar is terechtgekomen, via Amsterdam was er in nacht 28/29 Juni een transport aangekomen (vele Goudse burgers waren naar Amsterdam gebracht) maar er is geen lijst van dat transport.
- Volgens documentatie van het International Tracing Services in Bad Arolsen (Duitsland) is zij 29 Juni 1943 geregistreerd wat ook de kaart van de hulpsecretarie gemeente Westerbork hanteert als ingangsdatum. Ook staat Edith vermeld in de clandestiene cartotheek van gedeporteerde ingezetenen van kamp Westerbork.
- Die dag 29^e Juni meldt Philip Mechanicus: "Vandaag is er weer een transport van 2200 personen naar het Oosten vertrokken. Met dit transport zijn 300 zieken meegegaan en 150 S gevallen (strafgevangenen zoals achterneef Leon er een was, hij ging echter niet op transport) ondergedokenen die gister nacht waren aangekomen en zonder enige uitrusting zijn doorgezonden." Aan boord van deze trein die na een onderbreking van 3 weken vertrok bevonden zich 2397 personen van wie niemand het vernietigingskamp zou overleven.
- Dit transport ging naar het Poolse vernietigingskamp Sobibor, in die trein zaten ook twee familieleden van Edith: Alfred van Adelsbergen (1909-2 Juli 1943) en zijn echtgenote, nicht Marie Beek (1908-2 Juli 1943) Sobibor bestond in wat nu Oost Polen is sinds April 1942. Het werd geopend in kader van "Aktion Reinhard" 1942-1943 als

instrument in de systematische vernietiging van de Joden: 1,5 à 2 miljoen Poolse Joden zijn in verschillende vernietigingskampen als Sobibor vermoord. November 1943 werd het gesloten, gesloopt en de resten gecamoufleerd door aanplant van bomen, daarvoor haalde men 30 Joden uit kamp Treblinka (ook in Polen). Net voor die sluiting was er een opstand op 14 Oktober 1943 wat de Duitsers waarschijnlijk deed besluiten het kamp op te heffen. Die opstand (300 van de 600 gevangenen wisten te ontsnappen) is verfilmd in "Escape from Sobibor" waarbij ook de Nederlandse Selma Engel-Wijnberg (1922) was betrokken. Er zijn ten minste 170.165 personen naar Sobibór gedeporteerd, waarvan er 169.800 in het kamp werden vermoord, voornamelijk Joden, maar ook Roma en niet-Joodse Polen. Andere bronnen spreken van 150.000 tot 250.000 doden. Er werden ten minste 34.295 Nederlandse Joden vermoord (*cijfers Stichting Sobibor*)

- Of Edith ook geregistreerd is net als andere gevangenen in de grote zaal waar achter tafels de gegevens werden opgenomen bij binnenkomst is niet bekend. In die zaal zaten ook de medewerker/ster van de roofofbank Lipmann Rosenthal, die de gearriveerde mensen beroofden van hun laatste geld en sieraden.
- Edith kwam dus in de barak voor weeskinderen nummer 35, voorheen was dit begin 1942 nummer 21, dat viel onder het zgn. Dienstbereich 10 (later werd dit Dienstbereich 1, Gruppe 8), Dit Dienstbereich was verantwoordelijk voor Erziehung und Fürsorge (opvoeding en sociale zorg). Onder leiding van Rabbijn Frank, die was aanvankelijk dienstleider en later na de reorganisatie Gruppenleiter. De rabbijn kwam in november 1939 in kamp Westerbork terecht en ging met het transport van 4-9-1944 naar Theresienstadt. Van hieruit is hij op 29-9-1944 doorgestuurd naar Auschwitz-Birkenau. Hij heeft de oorlog niet overleefd. De barak 21 werd gestart op aanraden van de vrouw van de toenmalige commandant Jacob Schol (1890) en werd najaar als kinderbarak opgeheven en barak 35, eerst onderdak voor vrijgezelle mannen, werd het nieuwe onderkomen. Met hulp van de Joodse Raad werd die barak tot een zaal ingericht. Leerkrachten waren kampbewoners en de kinderen kwamen overal vandaan, kinderen van onderduikers of wezen en vluchtelingen uit Duitsland. Commandant reserve-kapitein Schol bleef commandant tot Januari 1943 toen hij van de nieuwe commandant Albert Konrad Gemmeker (1907-1982) moest vertrekken.
- Verzorgers stonden onder leiding van het orthodox levende echtpaar Jehoshua (ook wel Otto genoemd, 1902) en Hennie Birnbaum (1905), gevraagd door de vrouw van de kampcommandant: Otto gaf de kinderen les en Hennie nam de verzorging op zich. Zijzelf waren uit respectievelijk Polen en Duitsland naar ons land gekomen en hadden zes kinderen. Vaak probeerden zij de namen van kinderen van de

transportlijsten af te krijgen, meestal zonder resultaat. Totaal zijn er ruim 230 kinderen in die barak geweest, de Birnbaums kwamen in Bergen-Belsen terecht op 15 Maart 1944 met 50 kinderen. Eerst hadden zij nog geweigerd mee te gaan met een transport naar Theresienstadt, een kamp in door Nazi's bezet Tjecho Slowakije. Zij werden April 1945 bevrijd in Tröbitz en vertrokken in 1949 naar Israël. Zij kregen in Hans Steinitz(1899) een opvolger. Die moest lijdzaam toezien hoe op 3 September 1944 bijna 50 kinderen op de trein gingen naar Auschwitz, de dag erna gingen er naar Theresienstadt en 13 September tenslotte vertrokken de laatste weeskinderen op een transport met Onbekende Kinderen. Barak 35 werd toen een werkplaats voor de Grenschützpolizei, de nieuwe bewakers van kamp Westerbork en vervangers van de marechaussee.

- Na verloop van tijd kreeg Edith roodvonk en werd in ziekenbarak opgenomen, dat verhinderde niet dat zij toch in die trein terecht is gekomen die haar einde betekende. Eenzaam en ziek, een klein 9 jarig meisje dat haar korte jeugd jaren in een oorlogssituatie doorbrengt en nietsvermoedend schuilt om in de gaskamer van Auschwitz te eindigen, Ver weg van haar familie die onwetend van haar lot zich ook schuilhoudt om te overleven. Een stille getuige is de pop in de vitrine van het Verzetsmuseum Zuidholland in Gouda, de pop door haar broer aan het museum geschonken en die ze bij arrestatie had achtergelaten.

החיים בצרור צרורה נפשה תהא

t'hay nafsho/ah tzrurah b'tzror hachaim

“moge haar ziel gebundeld worden in de bundel van het eeuwige leven”

Naschrift:

Opperwachtmeester Jan Kool

Het uiteindelijke lot van Edith is bezegeld door de NSB gezinde politie-ambtenaar opperwachtmeester **Jan Kool** (geboren Leerdam 6-9-1890) die eerst veldwachter in Zwammerdam was en bij politie sinds 1914. Op 28-4-1948 is hij in Middelburg tot 9 jaar veroordeeld, het Hof oordeelde hem schuldig aan dusdanig verraad dat de dood van Edith tot gevolg heeft gehad. Hij beweerde dat een anonieme bron hem de onderduik had verraden, dat hij dit aan zijn groepscommandant heeft gemeld (mede uit angst voor eigen positie zo verklaarde hij) en daarna bij bezoek aan de Sicherheitsdienst had vernomen dat ook de chef SD SS Hauptscharführer Heinz Rennen(5-4-1905) een anonieme brief hierover

had ontvangen, Deze had hem te kennen gegeven dat de SD dit zou overnemen. Maar Kool bleef wel in beeld want de 2 SD mannen (gestuurd uit Den Haag) die Edith kwamen halen vroegen in het dorp eerst naar Kool, die bleek niet thuis. Toen hebben ze verder de weg gevraagd naar de kosterwoning. De kosteres heeft later verklaard dat zij, in tegenstelling tot verklaring van Kool, nooit door hem voor deze arrestatie was gewaarschuwd. Dus zag de predikante zich geconfronteerd met de SD ambtenaren en werden zij en Edith meegevoerd en naar Den Haag gebracht.

Jan Kool, zijn rol en die van andere betrokkenen en na oorlogs-oordeel en berechting (noot vooraf: PV in onderstaande teksten betekent proces verbaal):

- **Vonnis Middelburg 28-4-1948.** Zijn advocaat: Mr. H.F.A. Donders, advocaat te Leiden(adres Witte Singel 70):
“Ten laste gelegd (oa): dat hij in of omstreeks eerste helft van het jaar 1943 te Gouda ,althans in Nederland, opzettelijk, terwijl NL in oorlog was met Duitsland aan de Sicherheitsdienst in die gemeente, althans aan de vijand, heeft medegedeeld, althans op een desbetreffende vraag heeft bevestigd dat Ds. Gunther te Zwammerdam een joods meisje in haar huis had opgenomen en hebbende verdachte dusdoende toen aldaar opzettelijk Ds. Gunther en dat joodse meisje blootgesteld aan enige straf of maatregel door of vanwege vijand of diens helpers en opzettelijk in tijd van oorlog de vijand hulp heeft verleend. Schuldig aan opzettelijk in tijd van oorlog de vijand hulp verlenen, art.102 Wetboek van Strafrecht. Rechtdoende verklaart verdachte schuldig aan de hierboven bewezen verklaarde en hem deswege strafbaar. Veroordeelt gevangene te dier zake tot gevangenisstraf voor de tijd van negen jaar! Gewezen door Mr. Bloemers Vice-President, Nieuwenhuijsen, Raad, kolonel Stuvell, plv Militaire Raad in bijzijn van Mr. Sieperda, waarnemend griffier.”

Dominee Gunther

“Op 22 April 1943 werd door de SD het bij de vrouwelijke dominee Gunther te Zwammerdam ondergedoken 9-jarige Joodse meisje E. van Beek aangehouden. Vermoed wordt, dat dit meisje om het leven is gekomen.

- Betrokkene over deze zaak gehoord verklaart, dat het toendertijd algemeen bekend was dat dit meisje bij Gunther was ondergedoken; ook hem was dit bekend. Hij zegt ,dat hem een anoniem briefje bereikte, waarin melding werd gemaakt dat van dit feit aan de SD mede kennis was gegeven. In verband hiermee had hij de zaak met zij groepscommandant besproken. Toen hij later bij de SD te Gouda over deze zaak was ontboden-de SD had eveneens een brief ontvangen waarin melding was gemaakt dat genoemd meisje bij Dominee Gunther was ondergedoken-had hij aan de SD

ambtenaar Rennen verklaard, dat het hem bekend was dat bij Gunther inderdaad dat meisje was ondergedoken. Hij had dit erkend, omdat hij bang was dat anders zijn positie in gevaar zou komen.

- Na bedoeld onderhoud met Rennen was hij naar Dominee Gunther gegaan om haar tegen het gevaar te waarschuwen, doch hij trof haar niet thuis. Hierop was hij naar de koster(Baars)gegaan en had deze onder bedekte termen met het geval in kennis gesteld.(De kosteres Baars(hij spreekt van een "hem") ontkent, voordat DS. Gunther en het Jodenmeisje werden gearresteerd, door betrokkene of iemand anders tegen deze arrestatie te zijn gewaarschuwd).
- De wachtmeester der Marechaussee C. Karman vermeld in zijn PV dd. 28-6-1945 dat hij betrokkene destijds tegen iemand hoorde zeggen:" Mijn dochter Ada heb ik uit laten zoeken of het meisje een Jodinetje was, waarna ik dat aan mijn zoon heb doorgegeven. Deze heeft het in Den Haag bij de SD ter kennis gebracht, doch Zwammerdam behoorde niet tot hun werkgebied. Deze hebben het toen naar Rotterdam doorgegeven."
- Blijkens dossiers heeft hij actief deelgenomen aan het zoeken en arresteren van onderduikers, heeft de behulpzame hand geboden bij een transport van Joden en heeft volgens zijn eigen verklaring een Joods meisje gearresteerd en overgebracht naar de SD. Van dit meisje is tot heden nog geen teken van leven vernomen.

Tekst uit PV Gewest Den Haag der Rijkspolitie, district den Haag, afd. Zoetermeer nr 448 P.30 22-8-1947

- Verbalisant Johannes Pruyzers, Wachtmeester Rijkspolitie Leiderdorp, aanhouding door Opperwachtmeester KM Zoetermeer Jacob Steginga
- Getuigeverhaal Pieter Hoogenboom: "Tijdens de bezettingstijd, de juiste datum weet ik niet, is door de SD uit Gouda een Joods meisje gearresteerd, Welk meisje was ondergedoken bij de dominee van de Remonstrantse gemeente te Zwammerdam. Ik ben steeds van mening geweest dat Kool in deze arrestatie de hand heeft gehad. Ik kan hierover geen feiten noemen maar Kool had wel contact met de SD in Gouda."
- Getuigeverhaal Hendrika Baars,41 jaar, kosteres Remonstrantse Kerk Wonend Zwammerdam, Schoolstraat A 54. "In de bezettingstijd was het mij bekend, dat dominee Gunther, Predikante van de Remonstrantse Kerk te Zwammerdam, een Joods meisje, genaamd Edith Beek, in haar woning had opgenomen. Dit Joodse meisje was afkomstig uit Gouda en was bij Ds. Gunther ondergedoken wegens de Duitse maatregelen omtrent personen van Joodse bloede. Dit meisje speelde gewoon met andere kinderen en daardoor trachtte Ds. Gunther te bereiken, dat het zo min mogelijk bekend werd dat zij Joodse was. Dit meisje en Ds. Gunther zijn in de

bezettingstijd, de juiste datum weet ik niet, beiden gearresteerd door mij onbekende personen. Ik heb wel eens gehoord dat het personen waren, die bij de Duitse Sicherheitsdienst waren. Ds. Gunther is maar korte tijd gearresteerd geweest, doch van het Joodse meisje hebben wij nimmer iets meer vernomen. Ik ontken, voordat Ds. Gunther en het Jodenmeisje werden gearresteerd, te zijn gewaarschuwd door Jan Kool of iemand anders, dat deze arrestatie zou plaats hebben. Ik weet ook zeker dat Jan Kool aan niemand van mijn familie een waarschuwing omtrent die arrestatie heeft gegeven want dan was zo'n waarschuwing zeker niet in de wind geslagen geworden en dan had ik gezorgd, dat die arrestatie niet had plaatsgevonden. Ik kan niet met zekerheid zeggen, dat Jan Kool het Jodenmeisje bij een instantie heeft aangebracht, doch ik verdenk hem hiervan wel. In die tijd ging wel in deze buurt het praatje dat Jan Kool absoluut de schuld was van die arrestatie. Ik vond Kool in die tijd een geniepige NSB'er."

Noot: de vrouw die deze verklaring afgaf was in feite de dochter van de kosteres, de functie kosteres had niet zij maar haar moeder, die ze later opvolgde.

- Getuigenverhaal Arie Oudenaarden, onderluitenant Gemeentepolitie: "Ik kan mij wel herinneren dat in Zwammerdam in bezettingstijd een Jodenmeisje is gearresteerd, welk meisje bij een Dominee was ondergedoken. Dit meisje is niet vanwege onze dienst gearresteerd. Het is wel mogelijk dat dit meisje is gearresteerd van de Nevenstelle der SD te Gouda, doch daar weet ik niets van af. Ik weet wel, dat, nadat dit Jodenmeisje was gearresteerd, door mij een getuige is gehoord in Zwammerdam. Ik weet naam van die getuige niet meer, doch dit moest, omdat het meisje afkomstig was uit Gouda. Ik weet niet of Kool dat Jodenmeisje bij de Duitse instantie heeft aangebracht."
- Getuigeverhaal Arnold van Beek(vader)arts,50 jaar,Gouda,Verlengde Tiendenweg 54: "Ik, mijn vrouw, zoon en dochtertje, zijn van Joodsen bloede. Door de Duitse maatregelen ten aanzien van personen van Joodsen bloede, moesten wij in de bezettingstijd onderduiken en wij zijn daarbij op voortreffelijken wijze geholpen door bevriende relaties. Op 25 September 1942 is mijn dochtertje, genaamd Edith Roosje van Beek, geboren te Oss, 21 April 1934, ondergedoken en wij wisten niet waarheen ons dochtertje was gebracht, doch wij hadden daarin het volste vertrouwen. Wij hebben geen enkele poging gedaan weten te komen, waar ons dochtertje ondergedoken was. Omstreeks een week, nadat ons dochtertje ondergedoken was, zijn wij, mijn vrouw, zoon en ik ondergedoken. Mijn zoon is op de Veluwe ondergedoken geweest en mijn vrouw en ik in Friesland. Wij zijn vanaf die tijd tot aan de capitulatie van Duitsland ondergedoken geweest en hebben het er goed afgebracht, behalve mijn dochtertje. Mijn dochtertje is ondergedoken geweest bij

Dominee Gunther te Zwammerdam. Zoals ik na de capitulatie van Duitsland vernomen heb, is mijn dochtertje Edith op 22 April 1943 door personen van de Duitse Sicherheits Dienst gearresteerd, toen zij op haar onderduikadres bij Dominee Gunther verblijf hield, Dominee Gunther is toen gelijktijdig met mijn dochtertje gearresteerd doch zij heeft maar korte tijd In gevangenschap doorgebracht. Zoals ik later vernomen heb is mijn dochtertje na haar arrestatie vervoerd geworden naar Den Haag en daarna naar Westerbork. Waarheen mijn dochtertje daarna is gebracht is geworden Is mij onbekend gebleven en tot op heden,24 April 1947,heb ik nimmer iets over haar vernomen. Ik heb op alle mogelijke wijze getracht te weten te komen waar mijn dochtertje verblijf houdt ,doch geen enkele nasporing heeft resultaat gehad en ik weet dan ook niet of mijn dochtertje nog in leven is. Ik meen thans wel te moeten aannemen, dat mijn dochtertje door de Duitse terreur in de bezettingstijd is overleeden. Wij hebben hiervan veel verdriet, vooral om de onwetendheid waarin wij verkeren omtrent het lot van mijn dochtertje. Zover mij bekend is geworden, heeft de Gemeente veldwachter KOOL schuld aan de arrestatie van mijn dochtertje, omdat ik vernomen heb, dat hij naar de Sicherheitsdienst is gegaan om te vertellen dat mijn dochtertje bij dominee Gunther was ondergedoken. Dit heb ik van Dominee Gunther gehoord. Indien deze KOOL het verraad van mijn dochtertje Edith op zijn geweten heeft, dan verzoek ik strafrechtelijke vervolging van hem. En ik hoop, hoewel ik daardoor ons lief kind niet terugkrijg, dat hij dat zwaar zal worden gestraft, want dat heeft hij zeker verdiend. Kool moest toch geweten hebben wat de personen van Joodsen bloede onder de Duitse bezetting stonden te wachten. Meer weet ik in dit geval niet te verklaren.”

- Verklaring Jan Kool “Ik heb toen wel moeilijkheden gehad met de vrouwelijke predikante Ds. Gunther van Zwammerdam, omdat zij inkwartiering had van Duitse soldaten. Ik heb die moeilijkheden steeds op behoorlijke wijze opgelost, doch met die predikante was niet te praten. In de bezettingstijd, de juiste datum weet Ik niet, werd mij bekend dat DS. Gunther onderdak verschaftte aan een Joods meisje. Dit was in Zwammerdam algemeen bekend. Ik meende, dat mijn positie hierdoor in gevaar kwam, omdat het volgens de Duitse voorschriften verboden was, dat een persoon van Joodsen bloede van woonplaats veranderde. De Duitsers waren zeer fel tegen de Joden. Ik erken over dit geval met mijn groepscommandant te Bodegraven te hebben gesproken en Ik maakte de groepscommandant bekend, dat ik, omdat ik de wetenschap droeg van dit ondergedoken meisje, mijn positie bedreigd voelde, dat indien de Duitse politie of Sicherheitsdienst mij zou kunnen bewijzen, dat ik dit feit geweten had, ik de kans zou belopen naar een concentratiekamp te worden gezonden. Ik had over dat ondergedoken meisje een anoniem briefje ontvangen,

waarin tevens stond vermeld, dat de Duitse Sicherheitsdienst in kennis was gesteld. Ik wist niet van wie dat briefje afkomstig was, ik heb dit ook niet onderzocht. Ik heb dit anonieme briefje aan niemand laten zien en ik meen dat ik het heb vernietigd. Ik kan alzo niet meer aantonen dat ik een dergelijke briefje heb ontvangen. Ik wist ook dat Ds. Gunther trachtte Jodenmensen onder te brengen bij boeren te Zwammerdam en dit was ook aan anderen bekend. Ik weet niet aan wie.

Ik ben hierna opgeroepen door de Afdeling van de Duitse Sicherheitsdienst te Gouda en aldaar ben ik gehoord door de SD'er Renner, die ook een brief had ontvangen dat bij Ds. Gunther een Joods meisje was ondergedoken. Ik kreeg van die Duitser Renner het verwijt, dat ik hier niets tegen gedaan had. Ik heb toen aan Renner verteld dat het zeker was dat Ds. Gunther een Joods meisje in haar huis had opgenomen. Ik wist echter niet vanwaar dat Joodse meisje kwam en ook niet hoe zij genaamd was. Ik kan niet inzien dat dit Jodenmeisje door mijn schuld door de Duitse Sicherheitsdienst is gearresteerd en dat tevens Ds. Gunther gearresteerd is geworden. Ik kan mij nog wel herinneren dat die Renner tegen mij heeft gezegd dat ik mij met dit geval maar verder niet moest inlaten en dat zij er wel verder voor zouden zorgen. Ik begreep wel uit die woorden dat bedoeld meisje zou worden gearresteerd door de SD en ik heb aan Renner gevraagd of hij Ds. Gunther over dit geval geen moeilijkheden zou veroorzaken. Ik heb, nadat ik bij die Renner in Gouda was geweest, getracht Ds. Gunther te waarschuwen, doch ik trof haar niet thuis en daarom heb ik mij vervoegd tot de koster Baars van de kerk en hem onder bedekte teren medegedeeld wat Ds. Gunther te wachten stond. Kort nadat ik bij de SD was geweest, zijn het Jodenmeisje en Ds. Gunther door de SD gearresteerd. Ik weet niet wat hierna met het Jodenmeisje is gebeurd doch Ds. Gunther is maar korte tijd vastgehouden. Ik ben niet tegenwoordig geweest bij die arrestatie. Ik weet ook niet de namen van de personen van de SD. Betreffende het geval met Ds. Gunther en het Jodenmeisje kon ik, volgens mij, niet anders handelen."

- "Ik verbalisant ben van mening dat verdachte Kool inderdaad schuld heeft dat het Jodenmeisje Edith van Beek door de SD is gearresteerd, omdat hij naar dezen Dienst is gegaan en aldaar de mededeling heeft bevestigd dat het meisje verblijf hield bij Dominee Gunther en omdat niet is kunnen blijken dat verdachte Kool enige moeite heeft gedaan om die arrestatie te voorkomen noch door een waarschuwing te geven aan het adres van dominee Gunther of iemand anders."

Noot: Renner werd niet gehoord, was tijdens bezettingstijd door ongeval in Gouda omgekomen. (De werkelijke achternaam is Rennen)

- In brief 30-6-1945 over gedrag van Kool, opgemaakt door Arend Jakobs, Opper Koninklijke Marechaussee Bodegraven, info over Kool laatste helft April 1943: hij

deelde Jakobs mee dat Kool het nodig oordeelde dat alle Joden uit NL moesten verdwijnen. "Ik heb", zo verklaarde Kool "hieraan een steentje bijgedragen. Ik wist namelijk dat de vrouwelijke Remonstrantse predikante te Zwammer-Dam, Ds Gunther een meisje bij zich in huis had genomen, Toen ik dit kind onderzocht, waarbij mij bleek dat dit kind inderdaad van Joodsche afkomst was, heb ik dit, omdat dit kind zelf niet wenschte weg te halen, mijn wetenschap medegedeeld aan mijn zoon Peter, die in dienst was bij de Haagsche politie. Vanuit 's Gravenhage heeft men daarna zoowel het kind als Ds. Gunther gearresteerd en weggevoerd." Ook een uitspraak uit zijn verhoren: "Toen ik dit kind (Edith)eens zag, meende ik daarin een Joodsch type te herkennen"

- Verklaring 7-2-1948 van Klaas Jacob Leseman, rechercheur Den Haag, lid NSB "Ik herinner mij dat in begin 1943, kan April geweest zijn, met een collega van mij een Joods meisje heb gearresteerd ten huize van een vrouwelijke dominee. Naam van gemeente weet ik niet meer. Dit meisje hebben wij gelijk met de dominee gearresteerd en overgebracht naar Den Haag en ter beschikking gesteld van mijn chef. Het is mij niet bekend dat J.Kool in Zwammerdam als politieman was gestationeerd. Kool was niet thuis, onbekende vrouw heeft weg naar pastorie geweest. Van Joods meisje wist men via anonieme brief, volgens brief meerdere Joden daar maar bij huiszoeking niet gevonden."
- Klaas Jacob Leseman, geboren 15-8-1913 te Stedum. Agent van politie te Den Haag vanaf 1-9-1940 en daarna in 1941 naar de uitrukdienst, in 1943-1944 lid van de beruchte Haagse Documentatiedienst. Gearresteerd 23 April 1945 en opgesloten in gevangenissen te Duindorp, Valkenburg en Scheveningen (24-5-1948) tot 17 Januari 1946 in kamp Westerbork. Ten laste legging: "Het opzettelijk brengen van personen onder de macht van de bezetter, de dood ten gevolge hebbend." Volgens getuige heft hij veel Joden opgehaald, vertelde vaak dat hij er "zichtbaar genoeg in had "als hij er weer een paar gearresteerd had. Een van zijn opdrachtgevers geeft ons weer een link tussen Edith en Leon: Leseman werkte ook voor Eugen W. Petri. Was lid van Rechtsfront en NSB (28-3-1941 tot 11-10-1943), de Nederlandse SS (tot 15-4-1942) en was Rottenleider van de Landwacht in 1944. Op 7 Mei 1949 werd hij tot 12 jaar en 3 maanden veroordeeld maar 20-9-1979 kreeg hij gratie voor nog resterende straf.
- Verklaring Ds Gunther 11-7-1945, gehoord door Marinus Heij, rechercheur POD in zijn PV :getuige Abelia Gesina Gunther, van beroep Dominee, wonende te Zwammerdam A.56 "Op 22-4-1943 ongeveer 11 uur zag ik twee heeren mijn hek binnenkomen. Zij beiden maakten zich bekend als SD agenten. De naam van een van hen was Leseman, de andere is mij onbekend gebleven. Zij vertelden mij dat zij kwamen voor het Jodenmeisje wat ik in huis had. Dit meisje was inderdaad bij mij en

werd dan ook door hen gearresteerd. Ook ik moest mee voor verhoor. Het meisje werd evenals ik overgebracht naar den haag. Ik ben een week in den haag vastgehouden en daarna losgelaten. Het Jodenmeisje heeft eenige tijd in den haag opgesloten gezeten en is daarna overgebracht naar Westerbork. Verder heb ik niets meer van het kind gehoord. Zij heet Edith Beek en was de dochter van een bekende arts uit Gouda. Naar ik vermoed zijn de SD agenten door middel van agent Kool uit Zwammerdam bij mij gekomen. Op den dag van onze arrestatie zijn die beide SD agenten eerst voordat zij tot arrestatie overgingen bij Kool geweest. Volgens de mensen hier in het dorp hebben zij gevraagd naar de woning van Kool. Verder kan ik in deze zaak niets verklaren."

Uit het gesprek met Ds. Gunther bleek dat het niet echt om Jodenmeisje ging dan wel om de dominee hak te zetten.

Jan Kool verklaarde in dit PV: "Er is door mij nooit gesproken over het Jodenmeisje wat bij dominee Gunther te Zwammerdam was in 1943. Wel weet ik dat de aanwezigheid van dit jodenkind algemeen bekend was. Ik ontken pertinent dat ik tegen wie dan ook mijn mening inzake joden heb geuit. Ik heb ook nooit beweerd dat ik de aanwezigheid van dat meisje heb medegedeeld aan mijn zoon Peter Kool. Het is wel mogelijk dat we in een gesprek bij mij thuis het over het geval Jodenmeisje hebben gehad doch met een bedoeling medegedeeld aan mijn zoon Peter heb ik het nooit." Dit is in contrast met zijn gesprek dat hij had met een onbekende op het groepsbureau van de Koninklijke Marechaussee te Bodegraven. Dit is gehoord door wachtmeester KM C. Karman eind April 1943. Hierin gaf Kool aan dat hij na uitzoeken door dochter Ada met betrekking tot Edith, hij die informatie doorgegeven had aan Peter (zijn zoon dus). Peter Kool verklaart in PV 796 tegenover Marinus Hey, rechercheur POD Alphen a/d Rijn 28-6-1945 na arrestatie in Ouderkerk a/d IJssel: "De beschuldiging ,als zou ik direct of indirect hebben meegewerkt aan de arrestatie van een Jodenmeisje uit Zwammerdam, is gelogen. Ik heb nooit meegewerkt aan het verraden van mensen."

- Andere verklaring van vader Kool bij POD Alphen aan den Rijn PV nr. 939: "In April 1943 zag ik gedurende enige tijd een Joods meisje op het dorp Zwammerdam. Daar ik mijn positie in gevaar zag lopen heb ik mij eerst tot mijn commandant te Bodegraven en ten einde raad, omdat ik wist dat er met Ds. Gunther niet te praten viel, tot Renner van de SD te Gouda gewend. Ik vroeg deze wat ik in dit dat geval moest doen. Hij zei toen tegen mij dat ik dat maar aan hem moest overlaten. Ik heb toen nog gevraagd of hij ds. Gunther hierover niet wilde lastigvallen. Enige dagen later zijn het joodse meisje en Ds. Gunther door de SD gearresteerd en later is het joodse meisje in een concentratiekamp terecht gekomen. Ds. Gunther is na enkele dagen te zijn

vastgehouden weer losgelaten en thuis gekomen. Het was mij ook bekend dat DS Gunther bij boerenmensen Joden probeerde onder te brengen waardoor ik mijn positie bedreigd voelde. Ik heb nooit met Ds. Gunther over de joden gesproken en heb haar ook niet tegen het onderbrengen van Joden gewaarschuwd. In verband met joodse meisje heb ik haar ook niet gewaarschuwd. Ik moest nogal eens vaak bij Ds. Gunther komen als zij inkwartiering had. Daar zij mij dan vaak vroeg om in te grijpen bij deze of gene overtreding der Duitse militairen in haar huis, kwam ik tot overtuiging dat er met haar niet te praten was. Mijn zoon Peter heeft met dit geval totaal niets te maken en heeft dit meisje niet verraden aan de SD te Gouda.”

- Verklaring burgemeester Pieter Hoogenboom PV 26-4-1947 aan Johannes Pruyssers, wachtmeester Rijspolitie Leiderdorp:” Tijdens de bezettingstijd, de juiste datum weet ik niet, is door de SD uit Gouda een Joods meisje gearresteerd, welk meisje was ondergedoken bij de dominee van de Remonstrantse gemeente te Zwammerdam. Ik ben steeds van mening geweest dat Kool in deze arrestatie de hand heeft gehad. Ik kan hierover echter geen feiten noemen of aanwijzingen geven maar Kool had wel contact met SD te Gouda. Ik ben altijd van mening geweest dat hij achter de schermen werkte.” Hij verklaarde ook dat Kool mee had gedaan aan begeleiding Jodentransport in Alphen aan den Rijn(datum onbekend) Ik verbalisant ben van mening dat verdachte Kool inderdaad schuld heeft dat het Jodenmeisje Edith van Beek door de Sicherheitsdienst is gearresteerd, omdat hij naar deze dienst is gegaan en aldaar de mededeling heeft bevestigd dat het meisje verblijf hield bij Dominee Gunther en omdat niet is kunnen blijken dat verdachte Kool enige moeite heeft gedaan om die arrestatie te voorkomen, noch door een waarschuwing te geven aan het adres van dominee Gunther of iemand anders. “
- In het cassatiedocument staat dat Kool acht jaar met aftrek hechtenis sinds 2-5-1945 heeft gekregen en dat hij voor de rest van zijn leven ontzet wordt uit beklede van enig ambt.
- Op 9-8-1949 is er een brief aan de koningin met advies betreft Jubileum gratie, mede vanwege vertraging cassatie, brief ondertekend door Bijzondere Raad van Cassatie, Tweede kamer. *Mijn persoonlijk noot: er is geen document dat aangeeft dat de Koningin hierop is ingegaan.*
- Peter Kool, geboren Amsterdam 4-11-1917, overleden Oudewater 30-11-2006, was voor de oorlog een handelaar in tweedehands auto's in Zwammerdam. Van 22-11-1940 tot 27-1-1944 was hij agent van politie te Den Haag. Later werd hij chauffeur bij de uitrukdienst bureau Alexanderplein (ook genoemde Leseman zat in 1941 bij de uitrukdienst), daarna bureau Rijksstraatweg en Augustus 1943 bij het bureau bestrijding zwarthandel van de economische dienst. In die hoedanigheid is hij ook

gearresteerd 26-11-1943 wegens deviezensmokkel en al weer vrijgelaten 29-11. Was 17-2-1941 lid geworden van het Rechtsfront en in 1943 van de Germaansche SS. Ondanks dat alles is hij zelf 27 Januari 1944 door de Sicherheitspolizei gearresteerd wegens hulp aan onderduikers. Zat daarom in het Oranjehotel vanaf 27-1-1944 in cel 582, kamp Vught (vanaf 8-9-1944) en diverse Duitse kampen als Sachsenhausen (tot 9-10-1944 met gevangenennummer 101431) en van daaruit naar mannenkamp van Ravensbrück met gevangenennummer 10869, daar was hij een politieke gevangene. Op 28 Juni 1945 werd hij in Ouderkerk a/d IJssel gearresteerd en zat vast in Duindorp 5 Oktober 1945, vrijgelaten 11 Oktober. Daarna nog vast in de Doelenkazerne te Leiden tot 1 September 1945. Op last van het Ministerie van Justitie werd hij 2-9-1946 als wachtmeester staatspolitie Den Haag ontslagen.

- Adriaantje(Ada) Kool, geboren Waarder 2-9-1928, wonend te Axel (Zeeuws Vlaanderen). Op 11 September 1945 geeft zijn een verklaring in PV 301 bij de KM te Hulst aan JFM. Van Gestel: "De Remonstrantse dominee Gunther is mij welbekend, in de tijd dat wij in Zwammerdam woonden, dat zal wel geest zijn in 1941, was het mij, evenals iedereen aldaar, bekend dat bij de dominee een meisje thuis was. Dit meisje ging nimmer naar school en kreeg voor zoover mij bekend was, thuis les. Om deze redenen vermoedde iedereen dat het een Joodsch meisje was. Het was volgens mijn mening geen uitgesproken Joodsch type. Overigens kwam het meisje gewoon op de straat en speelde daar met andere kinderen. Door iedereen in Zwammerdam word gezegd en rondverteld dat het een Joodsch meisje was. Ik heb thuis nooit over dat meisje gesproken, dat interesseert mij niet, ook heb ik mijn vader in mijn bijzijn nimmer over haar horen spreken. Ik geloof echter wel dat mijn vader wist dat bij de dominee een Joodsch meisje was, want zoals ik reeds verklaarde, iedereen wist dat in het dorp, zoodat het te verklaren is dat mijn vader het ook moest weten. Ik heb van mijn vader nooit opdracht gekregen om uit te visschen dat het kind dat bij de dominee was, van Joodschen bloede was (noot auteur: schril contrast met verklaring van vader) noch heeft hij mij ooit gevraagd om dit te doen. Ik wet zeker dat hij met mij daar nimmer over gesproken heeft, als zoiets door iemand wordt beweerd dan is dat een pertinente leugen. Voor zoover mij bekend is heeft mijn vader daar ook nimmer met mijn broer over gesproken, althans zeer zeker niet in mijn bijzijn. Ik geloof dat ook niet omdat mijn broer in Den Haag bij de politie was en dus maar en toe naar huis kwam. Het is mij niet bekend dat de dominee en het Joodsche meisje door de Duitschers zijn gearresteerd, meer kan ik niet verklaren."
- Een andere betrokken politie ambtenaar die op de hoogte was, maar zelf niet actief bij de arrestatie was betrokken, is Arie Oudenaarden (geboren Lekkerkerk 5-3-1888, overleden Gouda 1950). Hij was in Gouda een beruchte collaborateur en heeft

zijn positie misbruikt voor hulp bij oppakken, verhoren en transporteren van de Joden van Gouda. In zijn procesdossier zit een rapport dat de namen van het gezin Beek opsomt waarvan de informatie later in het politieblad als opsporingsbericht is verschenen. In de Staatscourant van 19 Mei 1945 werd hij genoemd als geschorst gemeente personeel op last van het Militair Gezag. Al in April 1943 was hij benoemd tot hoofdagent-rechercheur, voordat hij op latere leeftijd bij de politie ging was hij boerenknecht in Opperduit (buurtschap Krimpenerwaard). Oudenaarden was een van de vele NSB politiemannen in Gouda waar hij sinds 22 Januari 1913 agent van politie was (er waren ook wel anti Duits gezinde agenten), hij stond rechtstreeks onder leiding van de Goudse SD chef Rennen maar viel voor de politie onder leiding vanaf Maart 1944 van een NSB korpschef en opperluitenant Steven Van Musscher (1916), lid van de SS en voorheen werkzaam als inspecteur in Leiden. Hij is mede schuldig aan de ontruiming in Leiden van het Centraal Israëlitisch Wees – en Doorgangshuis Machseh Lajesoumim op 17 Maart 1943.

Natuurlijk zijn er meer schuldigen:

- Voorop de kampcommandant van Auschwitz toen Edith binnenkwam: Rudolf Franz Ferdinand Höß (1900-1947), opgehangen in het kamp zelf 16-4-1947.
- Ook: de SD chef H. Rennen in Gouda, partijlid sinds 1933, hij kwam winter 1945 door een ongeval om het leven onder invloed van alcohol, de SD man Klaas Jacob Leseman (op 7-2-1948 verklaarde deze dat hij met andere SD man Edith en de dominee hadden meegenomen),
- De kampcommandant van Westerbork Walter Gemmeker die haar toch liet vertrekken ondanks dat zij ziek was. In 1945 werd Gemmeker gearresteerd en in de strafgevangenis in Assen gevangengezet. In januari 1949 begon het proces tegen Gemmeker. Er werd twaalf jaar gevangenisstraf tegen hem geëist. De rechter veroordeelde Gemmeker op 20 Januari 1949 echter tot tien jaar celstraf. Hij zat zelfs enige tijd gevangen in Kamp Westerbork. Gemmeker heeft altijd beweerd dat hij niet wist wat er na de deportaties met de Joden ging gebeuren. Dat is ook nooit voor een rechtbank bewezen. Bij de gruwelijke ontruiming van het Joodse psychiatrische ziekenhuis te Apeldoorn was hij hoogstpersoonlijk aanwezig met 100 helpers, de Ordnungspolizei van kamp Westerbork. Gemmeker was dus betrokken bij zowel de moord op familielid Jacob Beek die in Apeldoorn zat als de moord op kleine Edith Beek. Vast staat dat hij weinig met het lot van de Joden begaan was, een ziek kind op transport zetten getuigt daarvan. Bij de troonsbestijging van koningin Juliana in 1948 werd Gemmeker gratie

verleend. Wegens goed gedrag en het vrijwillig werken in de Limburgse mijnen werd hij op 20 april 1951 vrijgelaten.

Begrippen:

SD Sicherheitsdienst: In 1931 opgericht en was de veiligheidsdienst in binnen- en buitenland. In ons land 4-9-1944 samengevoegd.

SIPO Sicherheitspolizei: Duitse politieke recherche, in Nederland samen met de SD, meestal alleen SD genoemd. De Sipo is belast met de executieve taken, dat wil zeggen de opsporing, arrestatie en het verhoor van "Duitsvijandige" elementen.

NSB Nationaal Socialistische Beweging: de Nederlandse tegenhanger van Hitlers NSDAP. Leider was ir. Anton Mussert (1894-1946), opgericht in 1931.

POD de Politieke Opsporingsdienst: een overheidsinstantie, bedoeld voor het opsporen van en onderzoek doen naar "foute elementen" in de Nederlandse samenleving tijdens de Duitse bezetting. In 1946 overgaan in de **PRA**, Politieke Recherche Afdeling.

Noten:

- Auschwitz was een Pools dorp (vlakbij Krakau) met in April 1941 nog 7600 inwoners, de 17.000 inwoners van het dorp en dorpen rondom moesten gedwongen verhuizen bij bouw van het kamp. Auschwitz bestond uit eerder genoemde Auschwitz I en II (Birkenau, een mix van concentratie en vernietigingskamp), een derde kamp was Monowitz, een fabriekscomplex van IG Farben (ook genaamd Buna Werke). Totaal had Auschwitz 45 sub kampen. Het werd pas zomer 1944 een vernietigingskamp in de ware zin van het woord.
- Lange Tiendeweg: Op 19 April 1941 werd in die straat (een van de oudste in Gouda) een commandant van de WA neergestoken bij een vechtpartij (WA was Weerbaarheidsafdeling van de NSB, een para militaire organisatie die leider Anton Mussert moest beschermen), een van de vele "opstootjes" van de bevolking tegen de NSB na instellen anti Joodse maatregelen. Het politierapport van 19 April 1941 vermeld: "Hedenavond 19 April 1941 te omstreeks 7 ¾ bleek dat een groep W.A. van ongeveer 15 man in de stad liep en op den Kleiweg, Markt, Korte en Lange Tiendeweg aan het aldaar passerende publiek verzochten uitgezaagde

Koninginnekoppen en soldatenknopen die zij droegen, af te doen. Wanneer hier niet onmiddellijk werd voldaan, werden deze speldjes afgerukt, wat veelal een kleine strubbeling gaf. Vooral wanneer deze speldjes van dames werden afgenomen. Hierbij werden door de WA af en toe met de vuist klappen gegeven. Een en ander geschiedde onder leiding van den districtsleider en WA leider van Gouda. Te ongeveer 9 ¼ uur zijn die met ploertendoder gewapend was op de Lange Tiendeweg ,hoek Zeugestraat, slaags geraakt met het publiek. Hierbij kreeg iemand 2 onbetekenende steken in de rug en 2 steekwonden in zijn rechter bovenarm , waaruit vele bloed vloeide. Waarschijnlijk werd hierbij de slagader doorgesneden. Beide zijn naar het Van Iterson ziekenhuis overgebracht nadat de politie een arm had afgebonden. Door 3 personen werd aangifte gedaan van mishandeling door de WA toen het speldje op verzoek niet werd afgedaan. En door 1 persoon van mishandeling toen hij zijn meisje in bescherming nam, die het speldje niet wilde afgeven. Bovenstaande is te ongeveer 11 uur vervolgens telefonisch gemeld aan het Directoraat-Generaal van Politie te 's Gravenhage. Hoofdinspecteur. Een hulpagent was in WA uniform bij dit gebeuren aanwezig(!)"

Namen zijn uit dit rapport verwijderd omwille van privacy, uit het rapport blijkt ook dat die dag diverse aangiftes zijn gedaan wegens mishandeling door NSB of WA , men was dus niet zo blij met de aanwezigheid van WA en NSB. Het rapport is welwillend doorgegeven door het Streekarchief Midden Holland te Gouda.

- Brucella is een infectieziekte die wordt veroorzaakt door de bacterie **brucella**. Er komen verschillende soorten voor bij dieren, zoals de **brucellamelitensis** (schapen en geiten), **brucella suis** (varken), **brucella abortus** (koe) en **brucella canis** (hond)
- De school, genoemd naar de opvoedkundige Rommert Casimir, werd deels gebruikt door de Waffen SS en is de plek waar de beruchte SS Unterscharführer Han Balvert (Moordrecht 1916-Oberhausen 2000), een Nederlandse SD man, die bij de Duitse invasie in Rusland was geweest tot hij in September 1944 terugkeerde. Hij werd de "schrik van Gouda "genoemd en heeft een aantal mannen vermoord (Gouda, Achterhoek)en bij de Casimirschool Frits Stolk(1926) op dinsdag 17 Oktober 1944 heeft geëxecuteerd. Gearresteerd in Gouda op 2 Mei 1945, in 1950 tot levenslang veroordeeld omdat hij te jong was voor de doodstraf, later werd het dertien jaar. Vrijlating kwam in 1959.
- Drie van Breda: waren er begin jaren zestig 4: de vierde was Willy Lages (1901-1971), hoofd van de Sicherheitspolizei Noord-Holland en Utrecht. De andere twee waren naast Fischer: Ferdinand aus der Fünten 19-9-1989,hoofd Zentralstelle für jüdische Auswanderung (vertaald: Centraal bureau voor Joodse emigratie) en verantwoordelijk voor vele razzia's in Amsterdam en ontruiming van het Joodse

gesticht Apeldoornsche Bosch (waar ook een familielid van Edith, Jacob Beek (1885) zat, hij is in Auschwitz op 25 Januari 1943 werd vermoord) Hij was ook degene die regelmatig onderhandelde met de bekende helper van Joden, Walter Süsskind (1906-1945) en Joseph Kotälla (1908-1979), hoofd administratie kamp Amersfoort en berucht kampbeul.

Bronnen:

Mw. Paula Bakker-Arkema, Okemos, Michigan, USA

Dhr. Guido Abuys, archivaris Herinneringscentrum kamp Westerbork / publicatie Het Weeshuis van Westerbork 2013

Hr. Hubert Berkhout, coördinator directe dienstverleningen Jeroen Kemperman, Afdeling Collecties en Diensten NIOD Amsterdam

dhr. Raymund Schütz, Nederlandse Rode Kruis/zijn Rode Kruis publicatie: Het dossier van Edith Beek

Mevrouw M. van der Veer en Coretta Bakker-Wijbrans, Streekarchief Midden-Holland te Gouda (SAMH), veel dank aan dhr. De Gids, mevrouw Schellingerhout en alle medewerker/sters die informatie hebben opgezocht en verstrekt

Mw. F. de Haan, Tresoar, archief te Leeuwarden

Familie Cees Langeveld, Zwammerdam

Dhr. Eelkman Rooda, Gouda, voormalig huisarts te Gouda

Dhr. L. van Vreumingen, Gouda, eigenaar tabakszaak

Gemeentearchief Den Haag, Mw. F. Koot-Lever: dossier Doorgangshuis kinderen Biltonstraat 18

Hr. O.J. Nienhuis, archivaris Gemeente Tynaarlo

Archief en Kenniscentrum CODA, Apeldoorn

Mw. Margreet Hendrikse, Gouda

Dhr. J.C. de Graaf, Collectiebeheer Verzetsmuseum Gouda

Mw. Manon Louwerse, bewoonster Biltonstraat 18 Den Haag

Mw. Isabel Hylkema, bewoonster Biltonstraat Den Haag

Mrs. Verena Neusüs, Communications Services, International Tracing Service (ITS)Bad
Arolsen,Germany

Dhr. P. Leising, Genealogie/Archiefonderzoek FZ DIV Gemeente Smalingerland

Hr. Heinz Fehlauer, Bundesarchiv Berlin0

Dhr. Aart van der Wal, website www.opusmuziek.nl

Dhr. Gert Jan Jansen, historische vereniging Die Goude

Monika Schnell, Mahn- und Gedenkstätte Ravensbrück Stiftung Brandenburgische
Gedenkstätten

Monika Liebscher, archiv Gedankstaette Sachsenhausen

In depôt, Philip Mechanicus, Van Gennep Amsterdam 1989

Joods Gouda II, Tom Verwajen, uitgeverij Engelen 2016

Gouda in Tweede Wereldoorlog, M.J. van Dam, H. C. van
Itterzon en H. J. Maarsingh, uitgeverij Eburon 2011

Jodenjacht, Ad van Liempt /Jan. H. Kompagnie, uitgeverij Balans 2011

Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog - Deel 6 – Juli '42 – mei '43 (1e
band)-Lou de Jong

[https://www.digibron.nl/search/detail/7e67b004ba267a1bbfacf9adde5192a2/weeshuisouders-
met-een-groot-hart](https://www.digibron.nl/search/detail/7e67b004ba267a1bbfacf9adde5192a2/weeshuisouders-met-een-groot-hart)

<http://www.go2war2.nl/artikel/1642/Wannseeconferentie.htm?page=2>

<https://www.anderetijden.nl/aflevering/278/Artsen-in-de-oorlog>

[https://www.archieven.nl/nl/search-
modonly?mivast=298&mizig=210&miadt=298&micode=182&miview=inv2#inv3t5](https://www.archieven.nl/nl/search-modonly?mivast=298&mizig=210&miadt=298&micode=182&miview=inv2#inv3t5)

<https://www.joodserfgoedrotterdam.nl/hendrik-cohen/>

www.allefriezen.nl

<https://www.diplomatievandevervolging.nl/nl/beleid>

„Auschwitz“, Deel IV: De deportatietransporten in 1943“, uitgave van het Hoofdbestuur van de Vereniging het Nederlandsche Rode Kruis. Met voorwoord van Oktober 195.

Kalendarium der Ereignisse im Konzentrationslager Auschwitz-Birkenau 1939 – 1945“, Danuta Czech, uitgave van Rowohlt, Reinbek,

Nationaal archief, onderzochte dossiers mbt Jan Kool: CABR 209.09, inv.95119, dossier 1318, CABR, inv.nr.70290, _Dossier 3480 Alg. Rijksarchief Bureau Juridische Zaken Zuivering afd. Politie En Taakvoorganger 1944-1963(1983), Dossier Algemeen Rijksarchief Ministerie van Justitie CABR 1945-1952 inv.nr 76317. Peter Kool: CABR 94663, Klaas J. Leseman: PRA 6682/CABR 791

Om nooit te vergeten. Herinneringen en belevenissen aan/van Palestina-pioniers in Nederland, gedurende de oorlogsjaren 1939-1940, F. van der Straaten, (Capelle aan de IJssel zij)pagina 158

De jacht op de Joodse onderduiker, Sytze van der Zee, uitgeverij de Bezige Bij 2010

Pinkas, Jozef Michman/ Hartog Beem/ Dan Michman, uitgeverij Contact 1985

Wikipedia, diverse namen

De Ondergang-De vervolging en verdelging van het Nederlandse Jodendom 1940-1945- Dr. J. Presser, Staatsuitgeverij/Martinus Nijhoff 1965

Een open deur, het verhaal van Zvi Eyal(Harry Klafter)-Petra van der Zande, Tsurtsina Publications 2014

Nieuw Israelitisch Weekblad: diverse jaargangen

